

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Bezdůvodné obohacení v novém občanském
zákoníku**

Mgr. Kateřina Žihlová

Plzeň 2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

Diplomová práce

**Bezdůvodné obohacení v novém občanském
zákoníku**

Zpracovala: Mgr. Kateřina Žihlová

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Radek Spurný

Katedra občanského práva

Plzeň 2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Mgr. Kateřina ŽIHLOVÁ
Osobní číslo: R10M0248P
Studijní program: M6805 Právo a právní věda
Studijní obor: Právo
Název tématu: Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku
Zadávací katedra: Katedra občanského práva

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Historický exkurz
3. Vymezení pojmu bezdůvodné obohacení
4. Typické skutkové podstaty právního vztahu z bezdůvodného obohacení
5. Negativní vymezení bezdůvodného obohacení
6. Vypořádání bezdůvodného obohacení
7. Srovnání české právní úpravy s vybranou zemí EU
8. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Radek Spurný

Katedra forenzní psychologie a sociologie

Datum zadání diplomové práce: **26. března 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2015**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 30. června 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze níže uvedené prameny a literaturu“.

V Plzni dne 31.03.2015

.....

Kateřina Žihlová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. Radku Spurnému za vedení práce a své rodině za podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	9
1 Historický exkurz	12
1.1 Bezdůvodné obohacení v římském právu	12
1.2 Počátky právní úpravy bezdůvodného obohacení na našem území	14
1.3 Bezdůvodné obohacení dle obecného zákoníku občanského z roku 1811	15
1.3.1 Přehled žalob z obohacení dle §§ 1041 – 1044; §§ 1431 – 1437; § 1174	16
1.4 Bezdůvodné obohacení dle občanského zákoníku z roku 1950	17
1.5 Bezdůvodné obohacení dle občanského zákoníku z roku 1964	19
2 Vymezení pojmu bezdůvodné obohacení	24
2.1 Pojem „obohacení“	24
2.2 Pojem „bezdůvodné“	25
2.3 Ostatní předpoklady vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení	26
3 Bezdůvodné obohacení dle současné právní úpravy	29
3.1 Generální klauzule	29
3.2 Typické skutkové podstaty právního vztahu z bezdůvodného obohacení	30
3.2.1 Plnění bez právního důvodu	31
3.2.2 Plněním z právního důvodu, který odpadá	33
3.2.3 Protiprávní užití cizí hodnoty	33
3.2.4 Plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama	34
4 Negativní vymezení bezdůvodného obohacení	36
4.1 Plnění nezakládající povinnost vydat obohacení	36
4.2 Záměrné poskytnutí plnění	37
4.3 Plnění z naturální obligace	38
4.3.1 Nevymahatelný dluh	38
5 Vypořádání bezdůvodného obohacení	41
5.1 Subjekty vypořádání závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení	41

5.1.1	Obohacení třetí osoby.....	42
5.2	Ochrana dobré víry	43
5.2.1	Nedostatek dobré víry obohaceného	45
5.3	Zásah do přirozeného práva člověka.....	46
5.4	Primární a sekundární povinnost při vydání bezdůvodného obohacení.....	47
5.5	Neplatná úplatná smlouva	49
5.6	Alternativní plnění	50
5.7	Zakázané a nemožné protiplnění	50
5.8	Náhrada nákladů	51
6	Vydání bezdůvodného obohacení a jeho promlčení.....	53
6.1	Vydání bezdůvodného obohacení.....	53
6.2	Promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení	53
7	Srovnání české právní úpravy s právem EU	57
7.1	Snahy o unifikaci soukromého práva v EU.....	57
7.1.1	Návrh společného referenčního rámce (DCFR).....	59
	Závěr	63
	Seznam použité literatury a pramenů	66
	Tištěné zdroje.....	66
	Periodika.....	67
	Internetové zdroje	67
	Právní předpisy	68
	Judikatura	68
	Resume.....	70

Úvod

Předkládaná diplomová práce je na téma „*Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku*“. Jak již název práce napovídá, budu se na následujících stránkách zabývat právní úpravou institutu bezdůvodného obohacení zakotvenou v zákoně 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je účinný v České republice od 1. ledna 2014. Celý text bude ale průběžně prokládán srovnáním stávající právní úpravy bezdůvodného obohacení s úpravou předešlou, poukázáno bude zejména na nově zakotvená ustanovení a změny oproti předešlé úpravě.

Problematika bezdůvodného obohacení je v odborných kruzích a literatuře značně zanedbávaná, o čemž svědčí i fakt, že téměř všechny monografie věnující se tomuto tématu byly publikovány před rokem 1989, a proto jsou pro účely dnešního studia bezpředmětné vzhledem ke změně společenských poměrů po roce 1989 a především kvůli přijetí nového kodexu soukromého práva účinného od roku 2014. Právě uvedené bylo také jedním z hlavních důvodů, proč jsem si dané téma zvolila pro svou diplomovou práci. Cílem práce je případnému čtenáři předložit ucelené pojednání o institutu bezdůvodného obohacení dle české právní úpravy se stručným přesahem do úpravy bezdůvodného obohacení na úrovni evropského práva soukromého. A to s využitím především zákonných právních ustanovení, komentářové literatuře a rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR.

Diplomová práce je členěna do sedmi hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly a dílčí podkapitoly, tak jak je uvedeno níže.

Při zpracování druhé kapitoly věnované historickému exkurzu do vývoje institutu bezdůvodného obohacení budu užívat historicko-komparativní a popisnou metodu. Do této kapitoly je zařazena část pojednávající o úpravě bezdůvodného obohacení v římském právu a to právě pro jeho nepochybný vliv na utváření podoby civilního práva kontinentální Evropy. Dále bude věnován prostor stručnému shrnutí vývoje právní úpravy bezdůvodného obohacení od 12. století do roku 2013, větší pozornost je pak věnována kodexům civilního práva počínaje Všeobecným zákoník občanským z roku 1811, dále občanskému zákoníku č. 141/1950 Sb. a samozřejmě také v občanském zákoníku platnému ve znění novel až do konce roku 2013, tj. zákonu č. 40/1964 Sb.

V následujících kapitolách bude využita především metoda deskriptivní, interpretační, analytická a komparační.

Třetí kapitola je věnována vymezení pojmu „*bezdůvodné obohacení*“ a uvedení podmínek vzniku závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení. Blíže vysvětleny zde budou také pojmy „*obohacení*“, „*bezdůvodné*“, „*majetková újma*“ a další.

Čtvrtou kapitolu jsem nazvala „*Bezdůvodné obohacení dle současné právní úpravy*“ a troufám si říci, že tato kapitola je stěžejní částí práce, protože obsahuje pojednání o institutu bezdůvodného obohacení, tak jak je zakotven v platném občanském zákoníku. Pojednáno bude o generální klauzuli, vysvětlen bude i nově zavedený pojem „*spravedlivý důvod*“. Své místo zde přirozeně naleznou i typické skutkové podstaty právního vztahu vzniklého z bezdůvodného obohacení, které jsou nově v občanském zákoníku upraveny demonstrativním výčtem.

Na předchozí kapitolu, ve které jsem objasnila pojem bezdůvodné obohacení, navážu kapitolou pátou, ve které se pokusím vymezit, co za bezdůvodné obohacení pokládat nemůžeme a kdy tedy nenastává povinnost obohacení vydat, proto jsem také zvolila název kapitoly „*negativní vymezení bezdůvodného obohacení*“.

V následující kapitole se budu zabývat vypořádáním bezdůvodného obohacení. Vymezeny zde budou subjekty závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení, účast třetích osob a otázka dobré víry, potažmo nedostatku dobré víry v úpravě vydání bezdůvodného obohacení. Pojednáno bude i o způsobu vydání bezdůvodného obohacení a úhradě nákladů vynaložených na věc.

Šestá kapitola se věnuje lhůtám pro vydání bezdůvodného obohacení a promlčení práva na jeho vydání.

Na závěr své práce jsem dle oficiálního zadání chtěla zařadit Srovnání české právní úpravy s vybranou zemí EU. Vzhledem k historickým souvislostem jsem chtěla zvolit komparaci s právní úpravou na Slovensku a to právě proto, že Česká republika a Slovenská republika dlouhou dobu tvořily jeden stát a srovnání právních úprav po rozdělení republik by bylo zajímavé a užitečné. Slovenská republika však v současnosti stále nedokončila reformu soukromého práva a tak se soukromoprávní vztahy a tedy také právní vztahy z bezdůvodného obohacení stále řídí zákonem č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník ve znění novel, z nichž největší je novela č. 509/1991 Zb. přijatá v souvislosti se změnou politických poměrů po roce 1989. K rozdělení Československa došlo úderem půlnoci z 31. prosince 1992 na 1. leden 1993. Obě nově vzniklé země si však ponechaly

v platnosti do té doby společný občanský zákoník. Zařadit do této práce srovnání slovenské právní úpravy bezdůvodného obohacení s platnou českou úpravou, by proto bylo neúčelné, když by šlo v podstatě o stejné srovnání, jaké tato práce obsahuje v částech, kde srovnávám platnou českou úpravu s úpravou účinnou na našem území do 31.12.1913. Slovenská republika má v současnosti pouze věcný záměr rekonstrukce soukromého práva a na paragrafovém znění nového občanského zákoníku se teprve pracuje¹, proto nepřipadá v úvahu ani srovnání s takovým návrhem.

Z výše uvedených důvodů jsem se rozhodla namísto srovnání české právní úpravy s vybranou zemí EU (Slovenská republika) zařadit do této práce kapitulu o společných prvcích úpravy bezdůvodného obohacení v Evropské unii. Zejména jsem se zaměřila na unifikační snahy v oblasti soukromého práva v EU s podrobnějším zacílením na Návrh společného referenčního rámce a Principy evropského práva. A to zejména proto, že tyto se staly výrazným inspiračním zdrojem pro zákonodárce při tvorbě současné právní úpravy institutu bezdůvodného obohacení, jak lze vyčíst i z důvodové zprávy k zákonu č. 89/2013 Sb., občanský zákoník.

---

¹ <http://www.penonline.sk/spravy/rekodifikacia-obcianskeho-zakonnika#_VQ3PFpVFDmI>
[citováno dne: 21.03.2015]

1 Historický exkurz

Dnes jistě již nikdo nepopírá význam historického bádání pro poznání současnosti. A stejně tomu tak je i v případě pochopení platné právní úpravy v kontextu historického vývoje práva. Poznání dějin naší domácí právní kultury je nepostradatelným předpokladem pro pochopení vývoje naší společnosti a také právního řádu. Z tohoto důvodu se autor této práce rozhodl zařadit na samý počátek kapitoly zabývající se historickým vývojem pohledu na bezdůvodné obohacení. Pro účely této práce dále shledal nedůvodným zabývat se vývojem úpravy bezdůvodného obohacení v angloamerické právní kultuře a se zřetelem k právu platnému na území České republiky se bude věnovat převážně úpravě bezdůvodného obohacení v římském právu, v obecném zákoníku občanském z roku 1811, v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb. a samozřejmě také v občanském zákoníku platném ve znění novel až do konce roku 2013, tj. zákonu č. 40/1964 Sb.

1.1 Bezdůvodné obohacení v římském právu

Římské právo má nezpochybnitelný vliv na podobu civilního práva kontinentální Evropy. Proto je zcela logické, že zkoumání historického vývoje bezdůvodného obohacení začneme právě v tomto období právních dějin.

Právní problematika bezdůvodného obohacení, kdy dochází k obohacení jedné strany na úkor strany druhé a posléze povinnost obohacené strany vydat obohacení straně ochuzené, se v římském právu objevuje postupně. A to ruku v ruce s tím, jak byla postupně potlačována formální stránka právního jednání a vyzdvihována ta obsahová.²

V nejstarším období římského práva nenajdeme úpravu, která by umožňovala zvrátit jednání stran v případě, že dojde k převodu vlastnického práva sice formálně správným způsobem, ale v rozporu se skutečnou vůlí stran. Naplnění převodem sledovaného účel neboli *causy*, nemělo vliv na platnost takového jednání. Pouze v případě, že důvod převodu vlastnictví byl zákonem výslovně zakázán, bylo takové jednání prohlášeno za neplatné a převodce se mohl domáhat vydání věci prostřednictvím *rei vindikacione*. Takže i když došlo

---

² ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1047

k obohacení jedné strany na úkor strany druhé a nedošlo k naplnění účelu, pro který byl převod uskutečněn, neměl převodce žádné prostředky, kterými by mohl dosáhnout vrácení toho, o co se příjemce na jeho úkor obohatil.³

S vývojem právního poznání se čím dál více začal přiznávat význam vnitřním složkám projevené vůle a do přísně formálního jednání přísného práva (*ius stricta*) začalo pronikat stanovisko *aequity*, které vyžadovalo zkoumání opravdové vůle. To vedlo k uznání nespravedlnosti obohacení na újmu druhého, na základě *ius stricta*, právním jednáním proti pravé vůli jednajícího. Ale až do dob klasického římského práva neexistovala zvláštní žaloba z obohacení.⁴ Typickými žalobami z bezdůvodného obohacení byla soustava tzv. *condictiones*, mezi těmito žalobami však nebylo žádné jednotící kritérium a obohacení mohlo vzniknout na základě rozmanitých skutečností.⁵

Změnu v úpravě bezdůvodného obohacení v římském právu přineslo až Justiniánské zákonodárství. To stanovilo tři obecné podmínky bezdůvodného obohacení a to fakt, že se někdo obohatil, dále se tak muselo stát na újmu druhého a obohacení muselo být nespravedlivé a bezdůvodné. Prameny neuvádějí, kdy přesně šlo o obohacení nespravedlivé a bezdůvodné. Dle důvodů obohacení, které zakládají nárok na jeho vydání, prameny rozlišují šest případů kondikcí, které byly později přesněji označovány jako žaloby z bezdůvodného obohacení. První z nich byla *Condictio indebiti*, která příslušela tomu, kdo splnil omylem neexistující závazek tomu, kdo o neexistenci dluhu nevěděl. Nerozlišovalo se, zda dluh vůbec nevznikl, nebo zda existoval, ale zanikl. Dluh z naturální obligace byl ale považován za řádný dluh. Dalším druhem kondikce byla *Condictio causa data, causa non secuta*. Ta příslušela osobě, která plnila, když předpokládala, že se uskuteční určitá událost, která se nedostavila. *Condictio furtiva* sloužila k vydání věci, včetně plodů a k plné náhradě škody. Příslušela vlastníkovu věci či zástavnímu věřiteli. *Condictio ob turpem causam* byla namířena proti tomu, kdo přijal plnění, jež je pro něho ostudné. Tato kondikce nešla užít, pokud bylo plnění nečestné i pro toho, kdo jej poskytoval. Pátou kondikcí byla *Condictio ob injustam causam*, která sledovala navrácení plnění ze zákona zakázaného. Poslední *Condictio sine causa* v užším smyslu sloužila k vydání různých nároků

---

³ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, s. 11

⁴ tamtéž, s. 11.

⁵ DZÚRIK, V.: Zavazky z neoprávněného majetkového prospěchu v občianskom práve. Bratislava: Veda. Str. 28.

z bezdůvodného obohacení, důvod obohacení však nesměl existovat už v době jeho vzniku. K obohacení mohlo dojít jak přičiněním poškozeného, tak i náhodou.⁶ Výše uvedené kondikce byly žalobami přísného práva a žalovaný byl povinen vrátit vše, oč se v době rozsudku obohatil. Tedy nejen to, co bez důvodu nabyt, ale také to, co pomocí neoprávněně nabytého dále získal. Pokud byl však v dobré víře, neručil za zhoršení ani za zkázu bezdůvodně nabytého. Pokud si ale od začátku byl vědom neoprávněnosti stavu a jednal ze ziskuchtivosti, odpovídal plně i za náhodu.⁷

1.2 Počátky právní úpravy bezdůvodného obohacení na našem území

Na našem území můžeme spatřovat pronikání římského práva již od 12. století. Prvky římského práva můžeme spatřovat ve všech našich právních knihách. Nejzřetelnější vliv rozeznáváme v městském právu, a to z důvodu rozvíjení výroby zboží a peněžního hospodářství.⁸ Jako příklad můžeme uvést Brněnskou právní knihu a také rozsáhlou kodifikaci městského práva z 16. století, za jehož autora je považován právník mistr Pavel Kristián z Koldína, nesoucí název Práva městská království českého.⁹ Problematika závazků z bezdůvodného obohacení však v době recepce římského práva nedostala příliš prostoru. Úprava této problematiky úzce souvisela se stupněm rozvoje obligačních vztahů, které zůstávaly daleko za stupněm vývoje úpravy vlastnických práv. Úprava obligačních vztahů ve feudalismu byla velice formalizovaná, vyžadovala přítomnost svědků a také nutnost zápisu právního jednání do veřejných knih. V důsledku výše uvedeného byla možnost vzniku závazků z bezdůvodného obohacení velmi omezená. Proto české zemské šlechtické právo samostatnou formulaci tohoto problému v podstatě neobsahuje.¹⁰

Větší pozornost je věnována závazkům z bezdůvodného obohacení až v porecepční vědě obecného práva, zejména německé *usus modernum pandectum*,

---

⁶ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981; KINCL, J., SKŘEJPEK, M. a URFUS, V.: Římské právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnícké učebnice.

⁷ KINCL, J., SKŘEJPEK, M. a URFUS, V.: Římské právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnícké učebnice. Str. 249.

⁸ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Str. 15.

⁹ MALÝ, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. Vyd. Praha: Leges, 2010.

¹⁰ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981. Str. 16.

když se snaží skloubit římské zdůvodnění obligace z bezdůvodného obohacení s prvními pokusy zdůvodnit tyto závazky na základě přirozeného práva.

Prvními náznaky snahy o kodifikaci a unifikaci práva v česko – rakouském prostředí byl Codex Theresianus vybudovaný zcela na přirozenoprávních základech. Ač tento kodex nebyl nakonec pro své formální a obsahové nedostatky přijat, můžeme zde nalézt významnou úpravu bezdůvodného obohacení. Zakotvil zejména zásadu, že „*vše, co někomu se dostane z cizího majetku bezdůvodně, nebo se obrátí k jeho prospěchu, jest tento povinen zpět vrátiti anebo nahraditi vlastníku.*“¹¹

1.3 Bezdůvodné obohacení dle obecného zákoníku občanského z roku 1811

Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – dále jen ABGB) byl vyhlášen patentem ze dne 1. června 1811, šís. 946 Sb. z.s., s platností pro země, které v té době tvořily rakouské císařství, z působnosti byly vyjmuty jen země koruny uherské. Zákoník nabyl účinnosti dne 1. ledna 1812.¹² Obecný zákoník občanský z roku 1811 v českých zemích platil až do 31. 12. 1950, kdy byl přijat zákon, č. 141/1950 Sb, občanský zákoník. Stěžejní část, věnovanou institutu bezdůvodného obohacení můžeme nalézt v ustanoveních § 1431 a násl. a dále § 1041 až § 1044 a § 1174 ABGB.

Všeobecně rozšířeným názorem je, že občanský zákoník z roku 1811 výslovně neupravuje ani bezdůvodné obohacení tak jak jej známe dnes, ani nezakotvil úpravu všeobecné žaloby z bezdůvodného obohacení.¹³ Můžeme však uvažovat i o opačném názoru, že ABGB upravuje i generální žalobu, když si podrobně analyzujeme ustanovení § 1041 ABGB: „*Upotřebilo-li se věci mimo případ jednatelství na prospěch druhého; může vlastník žádati nazpět věc, jak je ve skutečnosti, nebo, nemůže-li se již to státi, hodnotu, kterou měla v době použití, třebaž byl pak prospěch zmařen.*“ Z dikce tohoto ustanovení lze vyvodit obecný nárok, který lze uplatnit vždy, když je věc obrácena k užítku druhého. S dalším názorem, který nekoresponduje s většinovým, se můžeme setkat u Sedláčka, který

---

¹¹ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 18.

¹² KADLECOVÁ, M.; SCHELLE, K. a kol.: Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007.

¹³ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 19; ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1049.

v dikci § 1041 ABGB spatřuje všeobecnou žalobu reagující na všechny přechody majetkových hodnot odporující všeobecné přirozené slušnosti¹⁴ a to především ve spojení s § 7 ABGB: *„Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut podle přirozených zásad právních, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.“*

Můžeme se také setkat s názorem, podle kterého se v ABGB předem předpokládá, že povinnost vrátit bezdůvodné obohacení plyne přímo z přirozeného práva a tak není zapotřebí zvláštního zakotvení v zákoníku. A proto ABGB obsahuje pouze dílčí řešení této problematiky a to právě v ustanoveních §§ 1431 - 1437 a dále § 1041 až § 1044.¹⁵ Pod těmito paragrafy můžeme najít také úpravu jednotlivých kondikcí, které byly považovány právě za speciální žaloby z bezdůvodného obohacení.

1.3.1 Přehled žalob z obohacení dle §§ 1041 – 1044; §§ 1431 – 1437; § 1174

V § 1041 až § 1044 nalezneme úpravu čtyř případů užití věci ku prospěchu jiného. Jak již je uvedeno výše, první případ pojednával o obrácení věci ve prospěch druhého, druhý o vydání za jiného, k němuž byl tento povinen ze zákona, třetí případ upravoval obětování věci v době společné nouze a poslední stanovil, že rozdělení válečných škod určovaly podle zvláštních předpisů správní úřady.¹⁶

Ustanovení §§ 1431 – 1437 ABGB byla věnována úpravě placení nedluhu (*condictio indebiti*). První z nich, § 1431 ABGB, stanovil toto: *„Byla-li někomu omylem, byť i to byl omyl právní, plněna věc nebo výkon, na něž nemá práva vůči plnícímu; lze zpravidla v prvním případě žádati věc nazpět, ve druhém však mzdu, přiměřenou zjednanému užitku.“* Ustanovení § 1431 vylučovalo domáhat se promlčeného dluhu či dluhu, který je neplatný jen pro nedostatek formy nebo když někdo něco zaplatí, ačkoli věděl, že to není dlužen. *„Příjemce zaplaceného nedluhu se pokládal za poctivého nebo nepoctivého držitele podle toho, zda věděl*

¹⁴ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 19.

¹⁵ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 20.

¹⁶ tamtéž, str. 21.

*o plátcově omylu (nebo jej z okolností musel tušit), či nikoliv.*¹⁷ V § 1435 ABGB můžeme najít úpravu *Condictio causa finita*: „*Také věci, které byly dány jako opravdový dluh, může ten, kdo je dal, nazpět žádati od příjemce, když odpadl právní důvod je podržeti.*“ Jde o případ, kdy někdo měl vrátit určitou věc a nebyla proti němu přípustná speciální žaloba. Rozsah povinnosti k vrácení se odvíjel od toho, zda příjemce nedluhu věděl o omylu toho, kdo plnění poskytl, či nikoli.

Ustanovení § 1174 ABGB stanovilo, že nelze žádat zpět to, co někdo dal vědomě za účelem nemožným nebo nedovoleným: „*co někdo dal vědomě, aby způsobil nemožné nebo nedovolené jednání, nemůže požadovati opět nazpět. Pokud je fiskus oprávněn to vzít, ustanovují nařízení politická. Bylo-li však něco, aby se zabránilo činu nedovolenému, dáno tomu, kdo chtěl se tohoto činu dopustiti, nelze žádati za vrácení.*“

1.4 Bezdůvodné obohacení dle občanského zákoníku z roku 1950

Jak již bylo uvedeno výše, platil ABGB na našem území až do 31. 12. 1950, kdy byl přijat občanský zákoník, zákon č. 141/1950 Sb. (dále ObčZ.). Nutnost přijetí nového kodexu civilního práva odrážely především politicko-ekonomické změny ve společnosti, které nastaly po roce 1948.

Koncepce zákoníku z roku 1950 vychází z koncepce striktního právního pozitivismu, a tak bezdůvodným obohacením je jen to, co stanoví zákon. Úprava závazků z bezdůvodného obohacení byla zařazena v části IV, v ustanovení hlavy 17., §§ 360 - 365 ObčZ. Díkce zákona zde stanovila tři skutkové podstaty bezdůvodného obohacení:

- 1) plnění bez právního důvodu (§§360-362 ObčZ),
- 2) upotřebením věci pro jiného (§§363-364 ObčZ),
- 3) nákladu učiněného za jiného (§365 ObčZ).¹⁸

Závazky z bezdůvodného obohacení byly řazeny pod závazky odpovědnostní a i povinnost vydat bezdůvodné obohacení byla chápána jako povinnost odpovědnostní. Nebyla však vyžadována existence protiprávního úkonu.

Prvním případem závazků z bezdůvodného obohacení upraveným v § 360 ObčZ bylo tedy plnění bez právního důvodu. Z díkce paragrafu vyplývá, že pod

¹⁷ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1049.

¹⁸ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981 str. 26-27.

plnění bez právního důvodu spadalo jak plnění, pro které nebylo od počátku právního důvodu, tak plnění, jehož právní důvod se neuskutečnil či plnění, jehož právní důvod odpadl.¹⁹ Jsou zde zahrnuty především případy, kdy došlo k plnění v důsledku omylu, nebo z neplatné smlouvy či ze smlouvy, která byla zrušena pro dodatečnou nemožnost vzájemného plnění. Podle ustanovení § 362 ObčZ nebylo bezdůvodným obohacím plnění neplatné jen pro nedostatek formy a plnění poskytnuté před dospělostí platného dluhu, dluhu promlčeného či dluhu, který nelze žalovat.²⁰ Obsah závazkového právního vztahu, který vznikl na základě bezdůvodného obohacení, můžeme nalézt v § 361 ObčZ: „*Kdo byl takto bezdůvodně obohacen, je povinen vrátit předmět plnění s příslušenstvím, nebo není-li to dobře možné, zejména byly-li provedeny výkony, nahradit jejich cenu. Mimoto je povinen vrátit užitky od té doby, kdy poznal bezdůvodnost svého obohacení. Má však nárok na náhradu nákladů jako jednatel bez příkazu.*“²¹

Následující paragrafy obsahují úpravu upotřebením věci pro jiného. Z tohoto způsobu bezdůvodného obohacení plynul vlastníku upotřebené věci především nárok na její vrácení, a pokud to nebylo možné, tak alespoň nárok na náhradu její ceny, stanovené v době upotřebením.²²

Posledním ustanovením pojednávajícím o závazcích z bezdůvodného obohacení byl § 365 ObčZ, který upravoval náklad učiněný za jiného. Pokud někdo učinil náklad za jiného, který jej měl podle zákona učinit sám, byl oprávněn domáhat se náhrady. Pokud však byl náklad učiněn proti vůli povinného, který by byl náklad jinak sám řádně vynaložil, nárok na náhradu nepřisloušel.²³

Na důležité ustanovení vztahující se k této právní problematice upozorňuje Korecká²⁴, když zmiňuje ustanovení § 36 odst. 2 ObčZ: „*Je-li právní úkon neplatný, protože se přiči zákonu nebo důležitému zájmu obecnému, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že to, co bylo plněné straně, která o neplatnosti věděla, připadá ve prospěch státu.*“ Toto ustanovení bylo však terčem mnoha kritik, když se propadnutí plnění vztahovalo na předmět plnění, které obdržela strana nepoctivá. V důsledku toho je zjevné, že sankcí byla zasažena převážně

---

¹⁹ § 360 ObčZ.

²⁰ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 28.

²¹ § 361 ObčZ.

²² § 363-364 ObčZ.

²³ § 365 ObčZ.

²⁴ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 28-29.

poctivá strana smluvního vztahu, ta však mohla posléze žádat náhradu ceny propadnutého předmětu plnění.

Jak je patrné z výše uvedeného, nevěnovala úprava občanského práva v padesátých letech problematice bezdůvodného obohacení nijak výraznou pozornost. Úprava rozvržená pouze do tří skutkových podstat byla značně nedostatečná a nepostihovala všechny případy neoprávněného majetkového prospěchu. Dle Korecké²⁵ bylo v literatuře na tyto nedostatky často poukazováno a v nové právní úpravě se počítalo s opuštěním kazuistické koncepce úpravy bezdůvodného obohacení.

1.5 Bezdůvodné obohacení dle občanského zákoníku z roku 1964

Koncem padesátých a začátkem šedesátých let dvacátého století došlo vlivem historických událostí ke změně poměrů v Československu, což vedlo k přípravám nové socialistické ústavy. Na nastalé změny bylo nutné reagovat i v oblasti civilního práva, a proto ústřední výbor Komunistické strany Československa vydal v prosinci 1960 pokyn k vypracování rekodifikace občanského zákoníku. Kodex měl upravovat pouze základní společenské, majetkové a osobní vztahy, jejichž subjekty byly pouze tehdejší organizace a občané a občané navzájem.²⁶

Nový kodex, zákon č. 40/1964 Sb. (dále OZ), přinesl velké změny v právní úpravě bezdůvodného obohacení. Změny nastaly i v pojmosloví, když se zákoník odklonil od užívaného pojmu „*bezdůvodné obohacení*“ a nově se přiklonil k pojmu „*neoprávněný majetkový prospěch*“. Nedošlo však pouze k terminologické změně, ale změna nastala v celkové koncepci právní úpravy.²⁷ Nově bylo bezdůvodné obohacení upraveno jako odpovědnostní závazek a tak bylo spolu s odpovědností za škodu zařazeno v části šesté občanského zákoníku jako neoprávněný majetkový prospěch. Odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch byla postavena na zásadě formulované v čl. VII preambule k občanskému zákoníku, dle které se nikdo nesměl obohacovat na úkor společnosti nebo spoluobčanů. Na tuto zásadu navazovalo ustanovení § 415 OZ, dle kterého má každý subjekt občanskoprávních vztahů povinnost počínat si tak, aby

²⁵ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 29

²⁶ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K.: Civilní kodexy 1811-1950-1964. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. s. 32.

²⁷ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1051.

nedocházelo k neoprávněnému majetkovému prospěchu na úkor společnosti nebo dalších občanskoprávních subjektů.²⁸ Z tohoto ustanovení plyne, že nepočínal-li si někdo tak, aby nedošlo k neoprávněnému majetkovému prospěchu, porušil tím svou povinnost, z čehož pro něj plynula odpovědnost za její porušení. Obecné předpoklady vzniku odpovědnosti z neoprávněného majetkového prospěchu šlo tedy vytyčit jako (1) existence protiprávního úkonu, (2) neoprávněný majetkový prospěch na úkor druhého a (3) kauzální nexus mezi těmito uvedenými. Právní úprava proto mezi odpovědnost z neoprávněného majetkového prospěchu řadila i případy ponechání si nálezů a přisvojení si nebo užívání věcí opuštěných či skrytých, jejichž vlastník není znám.²⁹

Právní následky získání neoprávněného majetkového prospěchu upravuje OZ v ustanovení § 451 a §§ 456 a 457. V § 451 najdeme upravenou obecnou povinnost toho, kdo získal neoprávněný majetkový prospěch na úkor druhého, vydat takto získaný neoprávněný prospěch. Oprávněným je dle ustanoveného § 456 věta první OZ ten, na jehož úkor byl neoprávněný prospěch získán. Dále se v tomto paragrafu promítala zdůrazněná úloha státu, když v případě, kdy nebylo možné zjistit toho, na jehož úkor byl neoprávněný prospěch získán, připadl tento státu. Dle § 457 odst. 2 a 3 OZ mohl soud na návrh prokurátora vyslovit, že státu připadne plnění vzniklé z neplatné smlouvy uzavřené s úmyslem porušit zákon. Způsob a rozsah povinnosti k vydání neoprávněného majetkového prospěchu nalezneme v dikci § 458 OZ, tato úprava se nijak významně neliší od úpravy zakotvené v občanském zákoníku z roku 1950. Novinkou bylo ustanovení § 459 OZ upravující možnost oprávněného uspokojit svou pohledávku z titulu neoprávněného majetkového prospěchu vůči povinnému, který při jeho získání nebyl v dobré víře. Zcela nová byla také zvláštní úprava promlčecí doby práva na vydání neoprávněného majetkového prospěchu dle § 107 OZ, která byla kombinací dob s objektivně a subjektivně určeným počátkem.³⁰

Po pádu komunistického režimu v listopadu roku 1989 došlo opět ke značným společenským změnám, na které muselo právo reagovat. Občanské právo prošlo řadou změn v podobě novel. Velkou změnu v právní úpravě

---

²⁸ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 31.

²⁹ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1051.

³⁰ KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981, str. 31-33; ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1051-1052.

bezdůvodného obohacení přinesla novela občanského práva provedená zákonem č. 509/1991 Sb. Především byla v občanském zákoníku zrušena preambule a s ní i základní zásady, které předcházely samotným ustanovením občanského zákoníku a silně ovlivňovaly jejich výklad. Došlo k výraznému posílení autonomie vůle a ochrany dobré víry v soukromoprávních vztazích.³¹ Novela také opět přinesla terminologické změny, když zákon opustil pojem „*neoprávněný majetkový prospěch*“ a znovu se uchýlil k pojmu „*bezdůvodné obohacení*“, lze tak mluvit o návratu k tradičnímu institutu bezdůvodného obohacení, jak jej známe z právních úprav platných před rokem 1964.³²

Nová koncepce právní úpravy již neřadí závazky z bezdůvodného obohacení mezi odpovědnostní závazky, nýbrž mezi zvláštní, mimosmluvní závazky vzniklé ze zákonem stanovených důvodů.³³ V nové právní úpravě již chybí ustanovení §453a a § 457 odst. 2 a 3 OZ, na základě kterých, jak již bylo zmíněno výše, mohl soud na návrh prokurátora vyslovit, že státu případně plnění vzniklé z neplatné smlouvy uzavřené s úmyslem porušit zákon, když toto ustanovení svým represivním pojetím vybočovalo z restitučních či reparačních cílů bezdůvodného obohacení. Nenajdeme zde již ani právní úpravu vztahů, týkajících se věcí nalezených či skrytých, jejichž vlastník není znám, jakož i věcí opuštěných. Tato úprava byla přesunuta do ustanovení § 135 OZ.³⁴ Odstraněna byla také výslovná prevenční povinnost vůči bezdůvodnému obohacení upravená v ustanovení § 415 OZ.

Za dobu své účinnosti byl občanský zákoník č. 40/1964 Sb. mnohokrát novelizován. Systematické zařazení úpravy bezdůvodného obohacení v části šesté OZ však od účinnosti novely č. 509/1991 Sb. zůstalo stejné až do skončení jeho účinnosti k 31. prosinci 2013.

Po novele č. 509/1991 Sb. zněla generální klauzule v ustanovení § 451 odst. 1 OZ takto: „*Kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat.*“ Ve druhém odstavci § 451 OZ jsme pak mohli nalézt výčet zvláštních skutkových okolností vzniku bezdůvodného obohacení: „*Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který*

---

³¹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K.: Civilní kodexy 1811-1950-1964. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. Str. 32.

³² Tamtéž, str. 458.

³³ Tamtéž, str. 459.

³⁴ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1052.

odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.“ Jako další zvláštní okolnost vzniku bezdůvodného obohacení bylo v ustanovení § 454 OZ upravené plnění za jiného. Dle právní úpravy OZ panovaly neshody, zda se případy bezdůvodného obohacení, které nelze podřadit pod žádnou konkrétní skutkovou okolnost dle § 451 OZ, mohou také posoudit podle generální klauzule. Neshody panovaly i v tom, zda je výčet dle druhého odstavce § 454 OZ taxativní, či demonstrativní. Dle Eliáše musí být v souladu s interpretací ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení zajištěno opětovné nastolení majetkové rovnováhy, byla-li bezdůvodným obohacením narušena na úkor druhého, proto nelze-li ve výjimečných případech podřadit věc pod jednu ze zvláštních skutkových podstat bezdůvodného obohacení, a přesto jsou obecné předpoklady tohoto závazkového vztahu naplněny, nelze zamítnout žalobu z bezdůvodného obohacení pouze z toho důvodu, že daný případ nespadá pod skutkovou podstatu vymezenou v občanském zákoníku.³⁵ Z toho by šlo usuzovat, že ustanovení § 451 odst. 2 OZ nelze považovat za taxativní, nýbrž za demonstrativní výčet skutkových podstat bezdůvodného obohacení. S tímto názorem se ztotožňuje i Ústavní soud, když judikoval, že: *„je právně nepřípustné, aby se někdo obohacoval na úkor druhého, aniž pro to má právem aprobovaný důvod; pokud se přesto někdo takto obohatil, je nutno zajistit opětovné nastolení narušené majetkové rovnováhy. Ustanovení § 451 odst. 2 a § 454 občanského zákoníku tento princip dále rozvádějí stanovením jednotlivých skutkových podstat bezdůvodného obohacení. Při výkladu těchto základních skutkových podstat nelze zmíněný základní princip pouštět ze zřetele, tedy nemělo by dojít k izolaci obecného příkazu neobohacovat se v rozporu s právem na úkor druhého na straně jedné a jednotlivých dílčích skutkových podstat bezdůvodného obohacení na straně druhé; z tohoto hlediska je krajně nesprávné, pokud judikatura civilních soudů upírá § 451 odst. 1 občanského zákoníku normativní povahu.“*³⁶ Oproti tomu Nejvyšší soud České republiky, opakovaně vyslovil názor, že závazkový právní vztah z bezdůvodného obohacení vzniká jedině tehdy, došlo-li na úkor jednoho subjektu k obohacení druhého bez právem uznaného důvodu, naplněním některé z vyjmenovaných skutkových podstat bezdůvodného obohacení.³⁷ Tento

³⁵ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1045.

³⁶ Nález ÚS ČR ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 383/05, uveřejněn ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 156/2007.

³⁷ Nález NS ČR ze dne 14. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2122/2010.

interpretační problém byl odstraněn v současné platné právní úpravě, jak bude patrné v následujících kapitolách.

2 Vymezení pojmu bezdůvodné obohacení

Samotný pojem bezdůvodné obohacení není úplně zřejmý. Jak podotýká profesor Tichý,³⁸ vedl omezený zájem o tuto právní problematiku v České republice k nerozvinutí a k neustálení právní terminologie. Sám profesor Tichý vymezuje pojem bezdůvodného obohacení takto: „*Bezdůvodné obohacení tedy chápeme jako přesun majetku (majetkových hodnot) z oprávněné dispozice jedné osoby nezávisle na zavinění do dispozice (neoprávněné) jiného subjektu a s tím spojené následky*“³⁹.

O bezdůvodné obohacení jde tehdy, pokud subjekt získá majetkový prospěch k újmě druhého bez právního důvodu. Musí být tedy naplněny dva základní předpoklady. Prvním z nich je obohacení na úkor jiného a druhým předpokladem je, že toto obohacení musí být bezdůvodné.⁴⁰ Eliáš⁴¹ výše uvedené konkretizuje a uvádí dokonce pět předpokladů vzniku závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení. Prvním předpokladem je vznik obohacení (majetkového prospěchu) na straně obohaceného objektivně, které lze objektivně vyjádřit v penězích. Druhý předpoklad stanoví, že obohacení musí být bezdůvodné. Předpokladem třetím je vznik majetkové újmy na straně ochuzeného a podmínka, že obohacený získal majetkový prospěch na úkor postiženého je předpokladem čtvrtým. Poslední pátý předpoklad vyžaduje neexistenci zvláštní právní úpravy, která má aplikační přednost.

Zcela novým předpokladem dle platné právní úpravy je absence spravedlivého důvodu pro majetkový prospěch.

Pro bližší zkoumání této problematiky považuje autor práce za nutné blíže přiblížit uvedené pojmy.

2.1 Pojem „obohacení“

Obohacení je pojmovým znakem vzniku závazku z bezdůvodného obohacení. Obohacení lze definovat jako stav, ve kterém došlo k rozšíření

---

³⁸ TICHÝ, L.: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5). Str. 15

³⁹ Tamtéž, str. 15.

⁴⁰ FIALA, J; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 586.

⁴¹ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1054.

majetkové sféry u konkrétní osoby (obohacného) nebo i stav, kdy se majetková sféra konkrétní osoby nezmenšila, ač se zmenšit měla.⁴² Majetkový prospěch musí být vždy objektivně vyjádřitelný v penězích, musí mít tedy majetkovou hodnotu. Nestačí, aby majetková hodnota přešla z ochuzeného na obohacného, ale obohacný z toho musí mít užitek, což znamená, že to co přešlo, mělo hodnotu nejen pro ochuzeného, ale také pro obohacného.⁴³

Získání majetkového prospěchu se projeví v majetkové sféře obohacného tak, že dojde k rozšíření jeho majetku (tj. rozšíření jeho aktiv), ale také tak, že může dojít ke snížení jeho závazků (tj. snížení jeho pasiv). Majetkový prospěch vzniká i v případě, že se majetek ani závazky nemění, ale při plnění na základě právního důvodu by došlo k rozšíření závazků. Jako příklad můžeme uvést užití cizí věci bez právního důvodu. Obohacení tak nelze spatřovat pouze v tom, že obohacný má u sebe peníze, či jiné věci.

Jako protipól majetkového prospěchu na straně jedné existuje majetková újma na straně druhé a to vždy v příčinné souvislosti. Příčinná souvislost přitom není dána v případě, že by k obohacení jedné strany došlo i bez majetkové újmy strany druhé.

Existence obohacení je předpoklad odlišující závazky z bezdůvodného obohacení od závazků k náhradě škody. Protože zatímco existence obohacení je podmínkou vzniku závazku z bezdůvodného obohacení, povinnost nahradit způsobenou škodu závisí na odlišných předpokladech a nevyžaduje, aby osoba, která škodu způsobila, měla z této nějaký prospěch.⁴⁴

2.2 Pojem „bezdůvodné“

Jak je uvedeno výše, druhý předpoklad vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení je to, že obohacení je „bezdůvodné“, jinak řečeno neexistuje právní důvod vzniku obohacení. Právním důvodem rozumíme okolnost, která vede ke vzniku, změně nebo zániku právních vztahů. Právním důvodem tak může být jakákoliv právní skutečnost, která vede k majetkové újmě na straně jedné a k majetkovému prospěchu na straně druhé. Přičemž je nutné vycházet

---

⁴² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014, str. 1244.

⁴³ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1054.

⁴⁴ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1055.

z obecné zásady soukromého práva, že vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno. Bezdůvodné obohacení tak vzniká tam, kde chybí právní důvod, který je pro majetkový prospěch na újmu jiného nezbytný.⁴⁵

Eliáš⁴⁶ podotýká, že právo zná celou řadu případů, kdy se jedna strana obohatí na úkor druhé, a přesto nepůjde o bezdůvodné obohacení, takové případy známe především z obchodního styku. O bezdůvodné obohacení půjde pouze tehdy, pokud bude absentovat právem uznaný důvod nabytí majetkové výhody. Demonstrativní výčet případů, kdy půjde o bezdůvodné obohacení, nalezneme v § 2991 NOZ.

Předpokladem vzniku závazku z bezdůvodného obohacení není protiprávní čin obohaceného. K tomuto názoru se přiklání i judikatura, když stanoví například, že: „*předpokladem bezdůvodného obohacení není protiprávní úkon obohaceného ani jeho zavinění, nýbrž objektivně vzniklý stav obohacení, k němuž došlo způsobem, který právní řád neuznává.*“⁴⁷ To však neznamená, že by zde protiprávní čin nemohl či nesměl být.⁴⁸

Příčinou vzniku závazku z bezdůvodného obohacení nemusí však být pouze chování subjektu. Stejně tak k němu může dojít v důsledku právní události, což je právní skutečnost, nespočívající v lidském chování, s níž zákon spojuje vznik právních následků. Důležité je tedy to, zda objektivně nastal protiprávní stav bezdůvodného obohacení.⁴⁹

2.3 Ostatní předpoklady vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení

Jak je uvedeno na začátku této kapitoly, můžeme stanovit pět předpokladů vzniku závazkového právního vztahu z bezdůvodného obohacení. První dva předpoklady, vznik obohacení (majetkového prospěchu) a jeho bezdůvodnost, jsme již vymezili v předchozích dvou podkapitolách. V následujících odstavcích se zaměříme na zbývající předpoklady a to vznik majetkové újmy na straně ochuzeného a podmínka, že obohacený získal majetkový prospěch na úkor

---

⁴⁵ FIALA, J; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. str. 587.

⁴⁶ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1055.

⁴⁷ Rozsudek NS ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000.

⁴⁸ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1055.

⁴⁹ Tamtéž, str. 1055.

postiženého. A v neposlední řadě neexistenci zvláštní právní úpravy, která má aplikační přednost.

V platné právní úpravě nově stanovený předpoklad, tj. absence spravedlivého důvodu pro majetkový prospěch, je podrobněji rozebírán v následující kapitole pojednávající o generální klauzuli, a proto o něm zde již nebude blíže pojednáváno.

V pořadí třetím předpokladem, o kterém budeme pojednávat, je tedy majetková újma na straně ochuzeného. Dle Eliáše⁵⁰ pro ni platí v zásadě to samé, co platí o obohacení druhého subjektu, tedy musí mít majetkovou hodnotu a může spočívat jak ve snížení aktiv ochuzeného, tak ve zvětšení jeho pasiv nebo v tom, že se jeho majetek nezvětšil, ač se zvětšit měl. Přesto újmu postiženého nelze považovat za zrcadlový obraz obohacení druhé osoby, tedy alespoň ne vždy. Jako příklad, kdy si újma a obohacení navzájem odpovídají, lze uvést peněžní plnění v důsledku mylného přesvědčení, že jej ochuzený dluží. Naopak pokud obohacení spočívá v užívání cizí věci bez smlouvy a zdarma, obohacení a újma zjevně nejsou stejného druhu. Rozdílná může být i výše újmy a obohacení. Jako příklad lze uvést investici do cizího majetku, kde soudní praxe zastává názor, že: „*v případě investic do cizího majetku je pohledávkou z bezdůvodného obohacení nikoliv hodnota vynaložených prostředků, nýbrž zhodnocení věci, jež se obohacenému dostalo, tj. rozdíl mezi hodnotou jeho věci (tržní cenou) před investicemi a poté.*“⁵¹ Dle tohoto právního názoru se předpokládá, že vynaložené investice jsou zpravidla vyšší než částka, o kterou se zvýšila hodnota nemovitosti. Lze si však představit i situaci opačnou, kdy vzrůst hodnoty nemovitosti výrazně přesáhne vynaložené investice.⁵²

Jak je již nastíněno výše, ke vzniku závazku z bezdůvodného obohacení nestačí, aby došlo k obohacení jedné strany, nýbrž toto obohacení musí zároveň znamenat i újmu v majetkové sféře strany druhé.⁵³ To, že se jedna osoba obohacuje, zatímco druhé osobě vzniká újma, však samo o sobě ke vzniku bezdůvodného obohacení také nestačí. Mezi majetkovou újmou na straně jedné a majetkovým prospěchem na straně druhé je vyžadován kauzální nexus. Příčinná

---

⁵⁰ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1055.

⁵¹ rozsudek NS ČR ze dne 30.9. 2008, sp. zn. 32 Cdo 389/2008.

⁵² ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1055-1056.

⁵³ Usnesení NS ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 4131/2007.

souvislost není dána, pokud by k obohacení jednoho subjektu došlo i bez majetkové újmy druhé strany.⁵⁴

V neposlední řadě je nutno uvést jako předpoklad vzniku závazku z bezdůvodného obohacení neexistenci zvláštní právní úpravy, která má aplikační přednost. To znamená, že institut bezdůvodného obohacení má v českém právu subsidiární povahu k jiným institutům. Tento názor zastává i Nejvyšší soud, když judikoval například, že: *„Institut bezdůvodného obohacení... má subsidiární povahu. Znamená to mimo jiné, že právní vztah může být podle tohoto ustanovení posouzen, jen jestliže nárok nevyplývá z jiného zákonného ustanovení. Nárok z odpovědnosti za bezdůvodné obohacení (samozřejmě jen tehdy, jsou-li splněny předpoklady pro vznik této odpovědnosti) může být opodstatněn toliko tehdy, jestliže povinnost vydat přijaté plnění neupravuje jiný právní titul.“*⁵⁵ Aplikační přednost zvláštní právní úpravy platí pro souběžně vzniklá práva ze smluv i z deliktů. Jako příklad můžeme uvést smlouvu o výpůjčce upravenou v §§ 2193 an. NOZ. Půjčitel se po uplynutí stanovené doby nemůže domáhat po vypůjčitelovi vrácení věci z titulu bezdůvodného obohacení, přesto že v dané věci právní důvod odpadl, nýbrž musí uplatnit vrácení věci z důvodu výpůjčky. Ve vzájemném vztahu bezdůvodného obohacení a náhrady škody, má dle pravidla subsidiárního užití institutu bezdůvodného obohacení přednost taktéž náhrada škody. Lze si představit situaci, kdy vznikne škoda a navíc dojde k bezdůvodnému obohacení, pak se uplatní oba instituty. Rozlišování, zda jde o nárok z titulu bezdůvodného obohacení nebo o jiný právní titul, není jen teoreticko-právním problémem, ale má to i značný praktický dopad, například při určení běhu promlčecí lhůty nebo stanovení její délky.⁵⁶

---

⁵⁴ FIALA, J; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 587.

⁵⁵ Rozsudek NS ČR ze dne 17.7.2002, sp.zn. 21 Cdo 2113/2001.

⁵⁶ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. str. 1056-1057.

3 Bezdůvodné obohacení dle současné právní úpravy

Současná právní úprava bezdůvodného obohacení vychází z rekonstrukce soukromého práva, jejímž základem je občanský zákoník, který byl vyhlášen dne 22. března 2012 pod č. 89/2012 Sb., a který se stal účinným dne 1. ledna 2014 (dále označen jako „NOZ“). Bezdůvodné obohacení je v nové právní úpravě upraveno především v §§ 2991 – 3005. Úpravu těchto paragrafů najdeme systematicky zařazenou v části čtvrté nazvané Relativní majetková práva, v hlavě IV nazvané Závazky z jiných právních důvodů a právě tady v dílu 1 nalezneme ustanovení o bezdůvodném obohacení. Ve srovnání se zařazením bezdůvodného obohacení v předchozí právní úpravě, zařazené společně s odpovědností za škodu, lze novou systematiku zařazení pokládat za pozitivní změnu.

Právní teorie dnes pokládá bezdůvodné obohacení za jeden z právních důvodů vzniku závazkového právního vztahu. Donedávna však ještě panoval spor, zda není bezdůvodné obohacení vztahem odpovědnostním. Tento spor podporovalo také systematické zařazení institutu bezdůvodného obohacení v předchozí právní úpravě. Právě z tohoto důvodu autor práce pokládá za přínosné nové systematické zařazení tohoto institutu, které již nemusí vyvolávat výše nastíněné spory.

3.1 Generální klauzule

Změnu oproti předchozí právní úpravě nalezneme hned v prvním paragrafu, který ve svém prvním odstavci upravuje generální klauzuli bezdůvodného obohacení: *„Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.“*⁵⁷ Oproti předchozí právní úpravě si můžeme všimnout, že zákonodárce nově vložil do dikce zákona podmínku, že k obohacení musí dojít bez spravedlivého důvodu. Zákonodárce tak reagoval na trend v evropských právních úpravách civilního práva, když: *„obdobně stanovuje úprava švýcarská o neospravedlněném způsobu (ungerefertigte Weise) obohacení, nizozemská poukazuje na neospravedlněné (ongerechvaardigd) obohacení; italský nebo portugalský zákoník vylučují bezdůvodnost obohacení, je-li pro ně spravedlivý důvod (giusta causa, causa*

---

⁵⁷ § 2991 odst. 1 NOZ.

justificativa), apod.⁵⁸ Přičemž spravedlivý důvod nelze vyvozovat pouze z existence či neexistence právního důvodu, nýbrž také ze zásad slušnosti a obecných zvyklostí. „Právě to patrně vedlo k preferenci pojmu bez spravedlivého důvodu, který zdůrazňuje, že obohacenému sice může chybět právní důvod, avšak i přesto není obohacený povinen obohacení vydat, neboť má pro ně důvod spravedlivý.“⁵⁹ Takovým spravedlivým důvodem může být například spropitné v restauraci, pro jehož poskytnutí není sice právní důvod, ale nejde o bezdůvodné obohacení, dalším případem může být bydlení určité osoby v domě či bytě vlastníka z důvodu přátelského nebo partnerského vztahu. Někteří autoři však vyjádřili obavy, že ustavení spravedlivého důvodu může vést k právní nejistotě a dokonce i ke vzniku povinností nad rámec zákona. Například profesor Tichý „v pojmu spravedlivý důvod spatřuje extralegální kritérium vedoucí ke značné právní nejistotě“.⁶⁰ Švestka⁶¹ podotýká, že spravedlivý důvod bude nutné i nadále chápat jako důvod mající oporu v právním řádu a k jeho rozšiřování na případy vymykající se z ustanovení právního řádu je nutné přistupovat nanejvýš obezřetně.

3.2 Typické skutkové podstaty právního vztahu z bezdůvodného obohacení

V druhém odstavci § 2991 NOZ pak nalezneme demonstrativní výčet skutkových podstat vzniku bezdůvodného obohacení. Právě úprava skutkových podstat jejich demonstrativním výčtem je jednou z největších změn oproti předchozí úpravě, která uváděla výčet taxativní.

Dle § 2991 odst. 2 NOZ se bezdůvodně obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch v důsledku plnění bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za někoho bylo plněno to, co měl po právu plnit sám. Srovnáním stávající a předchozí právní úpravy můžeme zjistit, že dle NOZ není upraveno plnění z neplatného právního úkonu a majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Oproti tomu zcela

---

⁵⁸ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

⁵⁹ PETROV, J.: Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5), str. 28.

⁶⁰ tamtéž. str. 27.

⁶¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1244.

nově je zakotvena skutková okolnost protiprávního užití cizí hodnoty. Eliáš⁶² uvádí, že plnění z nepoctivých zdrojů nemusí být v nové úpravě výslovně zmiňováno, protože prospěch získaný z nepoctivých zdrojů je bezpochyby přijetím plnění bez spravedlivého důvodu a lze na něj tedy uplatnit generální klauzuli. Na takové jednání by jistě šlo aplikovat i ustanovení § 6 NOZ, patřící mezi základní zásady soukromého práva: „*Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.*“ Podobně lze podřadit pod skutkovou podstatu plnění bez právního důvodu i plnění z neplatného právního úkonu, proto není ani zde potřebná výslovná úprava.

3.2.1 Plnění bez právního důvodu

Na prvním místě uvádí občanský zákoník příklad skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, jako majetkový prospěch získaný na základě plnění bez právního důvodu (*condictio indebiti*). Jde tedy o absenci právního důvodu pro získání majetkového prospěchu, který chybí od samého počátku. Jako příklad právního důvodu můžeme uvést smlouvu, rozhodnutí či povinnost plynoucí ze zákona a další. Typickým příkladem plnění bez právního důvodu pak může být plnění dlužníka v omylu o existenci jeho dluhu vůči věřiteli. Podmínkou pro vznik bezdůvodného obohacení, dle této skutkové podstaty je tedy poskytnutí plnění obohacenému, který k jeho přijetí není nijak oprávněn, protože pro to už od začátku neexistuje žádný právní důvod.⁶³ Důsledkem poskytnutí plnění bez právního důvodu je „*povinnost vydat vše, čeho bylo plněním při absenci právního titulu nabito.*“⁶⁴

V § 2993 NOZ je navíc speciálně upraveno plnění na základě neplatné nebo zrušené smlouvy: „*Plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila. Plnily-li obě strany, může každá ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala, co získala; právo druhé strany namítnout vzájemné plnění tím není dotčeno. To platí i v případě, byl-li závazek zrušen.*“ Toto ustanovení lze pokládat za duplicitní a zbytečné, neboť situace, kterou upravuje je již obsažena

---

⁶² ELIÁŠ, K. a kol.: Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 273.

⁶³ FIALA, J., KINDL, M., a kol.: Občanský zákoník: komentář. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. Str. 769.

⁶⁴ Rozsudek NS ze dne 27.2.2007, sp.zn. 33 Odo 84/2005.

v generální klauzuli.⁶⁵ Dle staré úpravy byl každý z účastníků povinen vrátit to, co získal na základě neplatné nebo zrušené smlouvy, takto formulované ustanovení mělo zdůraznit vznik synallagmatického závazku, kdy je nárok na vydání bezdůvodného obohacení podmíněn vzájemným plněním.⁶⁶ Povinnost vydat plnění, které bylo získáno *sine causa*, je společná oběma právními úpravám. Novinkou dle NOZ je ovšem ponechání podání námítky vzájemného plnění ve volné dispozici stran.⁶⁷ Švestka uvádí, že lze i nadále usuzovat, že v případě, že bylo oběma stranami neplatné či zrušené smlouvy poskytováno plnění, může se strana neplatné či zrušené smlouvy domáhat jen rozdílu mezi poskytnutou částkou a částkou, kterou obdržela. Bezdůvodným obohacením je právě zmíněný rozdíl, proto není nutné zabývat se podmíněností vzájemných závazků plynoucích z takové smlouvy.⁶⁸

Česká platná právní úprava nevyžaduje jako předpoklad k naplnění skutkové podstaty plnění bez právního důvodu omyl na straně toho, kdo plnil, vztahující se k jeho povinnosti splnit dluh. Jestliže by však osoba věděla, že platí ve skutečnosti nedluh, jednalo by se spíše o simulované právní jednání a nikoli o bezdůvodné obohacení. Podobný právní názor můžeme najít i v judikatuře: *„na vrácení poskytnutého plnění jako plnění bez právního důvodu je nárok jenom tehdy, pokud ten, kdo plnil, neměl vědomost o tom, že není povinen plnit, anebo že ten, komu plní, není oprávněn plnění přijmout.“*⁶⁹

K posouzení, co všechno lze považovat za bezdůvodného obohacení na základě plnění bez právního důvodu, lze využít četnou judikaturu Nejvyššího soudu, který se k této problematice mnohokrát vyjadřoval. Nabytím bezdůvodného obohacení bez právního důvodu je například vyloučení spoluvlastníka z užívání společné věci⁷⁰ či užívání cizího pozemku jako účelové komunikace⁷¹ a mnoho dalších.⁷²

---

⁶⁵ TICHÝ, L.: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5). str. 25.

⁶⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1256.

⁶⁷ BĚLOHLÁVEK, A. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012, str. 470.

⁶⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1256.

⁶⁹ Zhodnotenie občianskoprávného kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/1979.

⁷⁰ Rozsudek NS ze dne 17.11.1999, sp.zn. 2 Cdon 1313/97.

⁷¹ Rozsudek NS ze dne 8.1.2007, sp.zn. 30 Cdo 320/2007/97.

⁷² LAVICKÝ, P.: Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. str. 63-186.

3.2.2 Plněním z právního důvodu, který odpadl

Oproti předchozí skutkové podstatě, kde právní důvod pro získání majetkového prospěchu chyběl od samého počátku, u plnění z právního důvodu, který odpadl („*condictio causa data causa non secuta*“), právní důvod pro plnění na počátku právního vztahu existoval, ale dodatečně odpadl. Jako typický příklad lze uvést smlouvu, která byla zrušena s účinkem *ex tunc*, tedy v okamžiku jejího vzniku, případy dovolání se relativní neplatnosti právního jednání či zrušení vykonatelného rozhodnutí⁷³, na jehož základě již bylo plněno. K poslednímu ze jmenovaných příkladů Švestka⁷⁴ dodává, že domáhá-li se osoba, která poskytla plnění plynoucí ze zrušeného vykonatelného rozhodnutí jiné osobě, vydání takového plnění, půjde o bezdůvodné obohacení pouze v případě, že plnění nemělo oporu v hmotném právu, tady že podle hmotného práva povinnost neexistovala.⁷⁵ Na plnění z právního důvodu, který odpadl, dopadá také ustanovení § 2993 NOZ o vypořádání závazků z neplatné smlouvy, o kterém bylo již pojednáváno výše. Dalším příkladem může být zánik práva uplynutím prekluzivní lhůty v průběhu poskytování plnění, odstoupení od smlouvy nebo zrušení smlouvy splněním rozvazovací podmínky.

3.2.3 Protiprávní užití cizí hodnoty

Nově zakotvenou skutkovou podstatou bezdůvodného obohacení je protiprávní užití cizí hodnoty. Určité vysvětlení zasluhuje poměrně obecný pojem hodnota, kdy tato zahrnuje nejen věci, ale i hodnoty spjaté s ochranou osobnosti fyzických a právnických osoba a tomu odpovídající statky. Přestože použití pojmu „užití“ v zákonné dikci skutkové podstaty značí, že by nemuselo vždy vést k obohacení osoby, která hodnotu užívá, Švestka⁷⁶ uvádí, že protiprávní užití cizí hodnoty musí vést k nabytí majetkového zisku, jinak by nešlo hovořit o vzniku bezdůvodného obohacení. Nelze vyloučit, že vzhledem k rozmanitosti vymezení této skutkové podstaty půjde v některých případech o souběh, například se skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu, bude pak na soudu, aby zvolil kvalifikaci. Dle spoluautora nového občanského zákoníku má být tato skutková

⁷³ Rozsudek NS ze dne 15.12.2005, sp.zn. NS 33 odo 871/2005.

⁷⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1245-1246.

⁷⁵ Rozsudek NS ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010.

⁷⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1246.

podstata aplikována především na případy, kde dojde k porušení osobních a osobnostních práv bez svolení dotčené osoby a mimo rámec zákonných licencí k jejich omezení, zahrnují úřední, vědeckou, uměleckou či zpravodajskou licenci.⁷⁷ Pravděpodobně se bude jednat o případy, kdy určité druhy periodik či pořadů budou zvyšovat svůj prodej nebo sledovanost užitím obrázků nebo jiných záznamů slavných osobností. Avšak až judikatura ukáže, jak se soudy vyrovnají s posuzováním příčinné souvislosti obohacení těch, co záznamy využili.

3.2.4 Plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama

Tato skutková podstata byla v předchozí právní úpravě uvedena v § 454 OZ. Dopadá na případy, kdy obohacený měl plnit sám, ale neplnil, nýbrž za něj plnil ochuzený, který žádnou právní povinnost neměl, a mezi dotčenými osobami bylo zřejmé, že plní za jiného.^{78,79} Ten kdo plnil, může plnění poskytnout za obohaceného s jeho souhlasem nebo bez jeho souhlasu, ale nikoli však proti jeho vůli.⁸⁰ Ochuzený má pak právo požadovat vydání bezdůvodného obohacení po tom, za koho plnil, ale ne od toho, komu plnil.⁸¹ Pokud by ten, kdo plnil, učinil tak nikoli za povinného, ale v důsledku omylu, že má plnit sám, nešlo by o plnění za jiného, ale o plnění bez právního důvodu⁸². O bezdůvodné obohacení v důsledku plnění bez právního důvodu by šlo také v případě, že jiný subjekt plní za dlužníka jeho věřiteli v době, kdy dluh již zanikl. Věřitel by v tomto případě měl povinnost vydat plnění tomu, kdo plnil.⁸³

Jak uvádí Švestka, vyžaduje naplnění této skutkové podstaty existenci právní povinnosti k plnění toho, za koho bylo plněno a splnění této povinnosti tím, kdo tuto povinnost neměl.⁸⁴ Právě proto se těmito ustanoveními nebude řídit vyrovnání mezi solidárně zavázanými dlužníky (§ 1872 an. NOZ) ani mezi ručitelem, jenž plnil věřiteli a dlužníkem (§ 2018 an. NOZ), na tyto případy se použije speciální právní úprava, zakotvená v občanském zákoníku.

---

⁷⁷ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2014. str. 274.

⁷⁸ Rozsudek NS ze dne 28.05.2008, sp.zn. NS 32 odo 970/2006.

⁷⁹ Usnesení NS ČR ze dne 30. 10. 2008 sp. zn. 33 Odo 1322/2006.

⁸⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 28. 5. 2008 sp. zn. 32 Odo 970/2006.

⁸¹ Usnesení NS ČR ze dne 20. 3. 2007 sp. zn. 33 Odo 431/2005.

⁸² Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79.

⁸³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1249.

⁸⁴ Tamtéž, str. 1246.

Nutno dodat, že bezdůvodné obohacení obsažené v této skutkové podstatě nespočívá ve zvětšení majetku obohaceného, ale právě v tom, že se jeho majetkový stav nezmenší, ačkoliv byl jeho dluh splněn, když za něj plnila třetí osoba. Jak již bylo naznačeno výše, existuje v některých případech jen velice úzká linie mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu na straně jedné a skutkovou podstatou plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama na straně druhé. Judikatura spatřuje rozdíl právě v tom, že: *„při plnění bez právního důvodu se nabývají obohacením nové hodnoty, zatímco při plnění za jiného dochází k obohacení spočívajícímu v tom, že majetek obohaceného se nezmenšil.“*⁸⁵ Dále rozhodovací praxe vyzdvihla rozdíl v subjektech závazkového vztahu, kdy *„při plnění bez právního důvodu vzniká nárok na vydání bezdůvodného obohacení tomu, kdo plnil, vůči tomu, komu se plnilo, zatímco při plnění za jiného vzniká nárok tomu, kdo plnil, vůči tomu, za koho se plnilo.“*⁸⁶

---

⁸⁵ Zhodnotenie občianskoprávneho kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/79.

⁸⁶ Tamtéž.

4 Negativní vymezení bezdůvodného obohacení

V předchozí kapitole jsme si vymezili, co zákon považuje za bezdůvodné obohacení. V následující kapitole bude blíže specifikováno, kdy zákonodárce ustanovil, že obohacení není bezdůvodné a nepodléhá vydání. V dikci § 2992 NOZ je stanoveno, že: *„Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem jí obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.“*

4.1 Plnění nezakládající povinnost vydat obohacení

V § 2992 NOZ v části před středníkem nalezneme tři ustanovení vylučující povinnost vydat obohacení. Jde o situace, při kterých sice dochází k nabytí majetkového prospěchu plněním, které nemá řádnou oporu v právu, avšak nedochází k přesunu hodnot z majetkové sféry jedné osoby k druhé bez opodstatnění a vůle osoby, která majetkový prospěch poskytuje.⁸⁷ Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku můžeme uvést příklad takového jednání: *„Zavázal-li se dlužník smlouvou zaplatit za plnění úplatu, nemůže se dovolávat ustanovení o bezdůvodném obohacení např. s odůvodněním, že zaplatil více, než činí obecná cena nebo obvyklá úplata. Stejně tak nemůže ani věřitel žádat, aby mu bylo vydáno, oč se dlužník obohatil tím, že sice plnil podle smlouvy, ale že plnil méně, než činí obvyklá hodnota. Rovněž případ, kdy dlužník plní věřiteli dluh předčasně a věřitel takové plnění přijme, a získá tak majetkovou výhodu, je z režimu bezdůvodného obohacení vyloučen.“*⁸⁸

Dalším důvodem obohacení, kdy nevzniká povinnost obohacení vydat, může být to, že někdo neuplatní své právo. Přičemž se nejedná jen o případ, kdy dojde k oslabení práva promlčením nebo k prekluzi, ale i o případ, kdy právo není uplatněno v okamžiku, kdy pohledávka dospěje, když se tak dlužník obohatí tím,

---

⁸⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1253.

⁸⁸ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [citováno dne: 2015-02-09].

že si podrží déle majetkovou hodnotu, kterou již měl vydat věřiteli. Věřiteli v takovém případě náleží jiná zákonná práva (př. zákonný úrok z prodlení) či práva dohodnutá ve smlouvě (př. smluvní pokuta), ale nemže se domáhat plnění z titulu bezdůvodného obohacení. Je nutné podotknout, že neuplatnění práva nesmí být ztotožňováno s aktivním domáháním se ochrany svých práv, jinak by došlo ke zvýhodnění osoby porušující své právní povinnosti. *„Dojde-li tak kupříkladu k užívání věci po skončení nájemního vztahu, nelze z tohoto ustanovení dovozovat, že by vzniku bezdůvodného obohacení bránilo, nedomáhal-li se pronajímatel od okamžiku skončení nájemního vztahu vydání (či vyklizení) věci.“*⁸⁹ Ustanovení o neuplatnění práva je nutné vztáhnout na situace, kdy bez určitého zákonem předpokládaného úkonu (př. výzva) vůbec nevznikne povinnost jiné osoby jednat daným způsobem.

Posledním důvodem je případ, kdy osoba, která plnila, tak učinila ve svém výlučném a osobním zájmu, či na vlastní nebezpečí. *„Osoba, která sice obohatí druhého, ale činí tak ve svém výlučném a osobním zájmu (např. ovlivní-li investicí na vlastním pozemku zvýšení ceny sousedních pozemků) nebo na vlastní riziko (např. jedna osoba bezúplatně plní druhé v očekávání výhody, protislužby nebo jiného prospěchu, aniž je k tomu příjemce právně zavázán).“*⁹⁰

4.2 Záměrné poskytnutí plnění

Ustanovení § 2992 NOZ v části za středníkem vylučuje povinnost vydat obohacení v případě, že jedna osoba obohatí druhou se záměrem ji obdarovat nebo jinak jí přispět bez záměru právně se vázat. Dojde k přesunu hodnot z majetkové sféry jedné osoby do majetkové sféry osoby druhé, ale s ohledem na vůli poskytující osoby nelze usuzovat, že by šlo o nežádoucí či nechtěný zásah do její majetkové sféry.⁹¹ Prof. Tichý se domnívá, že část za středníkem by měla být vypuštěna, neboť nevhodně formuluje kondikce „*ob rem*“, tedy případ, kdy někdo plnil za účelem, který se neuskutečnil. S tímto názorem polemizuje Petrov, když uvádí, že § 2992 NOZ vůbec kondikci „*ob rem*“ neupravuje, nýbrž pouze zdůrazňuje, že existují případy, kdy někdo plnil bez *právního* důvodu, a přesto

⁸⁹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1254.

⁹⁰ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

⁹¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1254.

nemá právo na náhradu z bezdůvodného obohacení.⁹² Mimo to Petrov považuje ustanovení § 2992 NOZ v části za středníkem: „...jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu se právně vázat“, za zbytečnou, neboť tuto úpravu považuje za duplicitní k ustanovení § 2997 odst. 1 věta druhá NOZ: „Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.“⁹³

4.3 Plnění z naturální obligace

V nové právní úpravě zákonodárce vycházel z § 455 OZ, který stanovil v odst. 1, že bezdůvodným obohacením není plnění promlčeného dluhu a dluhu neplatného jen pro nedostatek formy; v odst. 2 stanovil, že jím není přijetí plnění ze hry a sázky uzavřené mezi fyzickými osobami a vrácení peněz do hry a sázky půjčených. A současně stanovil, že tato plnění, označovaná jako *naturální obligace* nejsou vymahatelná u soudu.

Zákonodárce ale v nové právní úpravě zvolil obecnější formulaci jednotlivých ustanovení a novinkou je zakotvení výjimky zakládající právo ochuzeného požadovat v některých mimořádných případech vydání obohacení, když jej nelze ze zřejmých důvodů uznat za ospravedlnitelné.⁹⁴

4.3.1 Nevymahatelný dluh

Jak je již napsáno výše, nová právní úprava vychází z dikce § 455 OZ. Její obecné pojetí však může vyvolat jistou míru nejistoty, zda v daném případě půjde o bezdůvodné obohacení či nikoli. Švestka⁹⁵ poukazuje zejména na pojem „*nežalovatelný dluh*“, u kterého vyvstávají jisté pochybnosti o jeho přesném významu. Pod tento pojem bude možné podřadit především plnění ze hry nebo sázky, které bylo výslovně ustanoveno v § 455 odst. 2 OZ. Nový občanský zákoník nám stanoví, co rozumíme sázkou v § 2873 NOZ: „*Sázkou se alespoň jedna strana zavazuje vůči druhé plnit výhru, ukáže-li se nesprávným její tvrzení o*

⁹² PETROV, J.: Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5), str. 30.

⁹³ tamtéž, str. 30.

⁹⁴ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

⁹⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1263.

skutečnosti stranám neznámé nebo ukáže-li se tvrzení druhé strany o této události správným.“ O hře platí ustanovení o sázce obdobně.⁹⁶ Plnění z her, sázek a losů bude možné podřadit pod ustanovení o nežalovatelném dluhu v případě, že nepůjde o pohledávky ze sázky, hry nebo loterie provozovaných státem nebo podléhajících úřednímu povolení.⁹⁷ Zákon vylučuje možnost domáhat se výhry, či jejího vrácení, vyjma případů, kdy prohrávající strana byla zjevně osoba s nedostatečnými duševními nebo rozumovými schopnostmi.⁹⁸ Za nevymahatelné zákon považuje i pohledávky ze zápůjčky nebo úvěru poskytnuté vědomě k sázce.⁹⁹ Hry a sázky je dle Švestky¹⁰⁰ možné považovat za právní vztahy vzniklé na základě smlouvy o hře nebo sázce. Po uskutečnění hry nebo sázky pak ten, kdo prohrál, poskytne plnění a osoba, která vyhrála, plnění převezme.

Dalším případem, kdy dlužník nemá právo na vrácení toho, co plnil z titulu bezdůvodného obohacení, je plnění promlčeného dluhu. Promlčení, jakožto důsledek marného uplynutí času, dává dlužníkovi právo, aby se promlčení dovolal. Přesto, že nebylo právo ve stanovené době uplatněno, tak nezaniká. Zanikl pouze nárok, tedy možnost právo vynutit. Pokud se dlužník promlčení u soudu dovolá, nemůže být promlčené právo věřiteli přiznáno, právo však trvá jako naturální obligace. Dlužník jej tedy plnit může a věřitel je oprávněn a povinen plnění přijmout.¹⁰¹ Jiná situace je plnění dluhu prekludovaného. Takové plnění by již bylo bezdůvodným obohacením, protože jde o plnění dluhu neexistujícího (nedluhu) a jako takové jej nelze podřadit pod „*nežalovatelný dluh*“.¹⁰²

Posledním případem nevymahatelného dluhu plynoucího z ustanovení § 2997 NOZ je plnění dluhu neplatného pro nedostatek formy. Švestka¹⁰³ zpřesňuje toto ustanovení, když uvádí, že jde o plnění na základě právního jednání, které je neplatné jen pro nedostatek formy a tak zůstává plněním, které nezakládá povinnost vydat bezdůvodné obohacení ani v případě, že nebyla dodržena forma sjednaná stranami nebo stanovená zákonem. Důvodová zpráva k NOZ uvádí, že: „*Vyžaduje-li se písemná forma u projevu vůle jedné osoby (např. u ručitelského*

---

⁹⁶ § 2881 NOZ.

⁹⁷ § 2883 NOZ.

⁹⁸ § 2875 NOZ.

⁹⁹ § 2877 NOZ.

¹⁰⁰ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1263.

¹⁰¹ FIALA, J.; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, str. 94.

¹⁰² ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1263.

¹⁰³ tamtéž, str. 1263.

*prohlášení), je plněním překážka formálnosti zhojena. Totéž musí platit i pro smlouvy jednostranně zavazující, např. pro smlouvu, podle níž má být darováno teprve v budoucnu. Vyžaduje-li se písemná forma pro smlouvu zavazující strany k vzájemnému plnění, je ovšem kondikce vyloučena, jen splnily-li obě strany.*¹⁰⁴ Bylo-li by právní jednání neplatné i z jiného důvodu, pak by povinnost vydat bezdůvodné obohacení nebyla vyloučena.

První odstavec § 2997 NOZ je modifikován a zúžen odstavcem druhým a to v případě, že poskytnuté plnění nebylo projevem svobodné vůle, ale poskytující osoba byla k plnění přivedena lstí, donucena hrozbou nebo byla zneužita její závislost.¹⁰⁵ V takovém případě si osoba, která plnění obdržela, nezaslouží zvýšenou ochranu. Stejně tak si jej nezaslouží, plnila-li osoba nesvéprávná, u které lze předpokládat, že si nebyla zcela vědoma následků svého jednání.

---

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹⁰⁵ § 2997 odst. 2 NOZ .

5 Vypořádání bezdůvodného obohacení

Generální klauzule upravená v § 2991 NOZ stanoví, že ten, kdo se na úkor jiného obohatí bez spravedlivého důvodu, musí ochuzenému vydat to, oč se obohatil. Z uvedeného plyne, že v případě, že půjde o bezdůvodné obohacení, bude ochuzený oprávněn požadovat jeho vydání po obohaceném. Nutností však je ochrana poctivého příjemce, který nabyl prospěchu bezdůvodně, ale v dobré víře. Takový „*poctivý příjemce vydá, co nabyl, nanejvýš však v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá.*“¹⁰⁶

Právní úprava vydání bezdůvodného obohacení je však mnohem složitější a dle současné právní úpravy je rozsáhlejší než úprava předcházející.

5.1 Subjekty vypořádání závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení

Subjekty závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení jsou na jedné straně subjekt, jemuž vznikla újma a na druhé subjekt, který se obohatil. Dle nové a v současnosti platné právní úpravy došlo k terminologickému sjednocení a pro osobu jejíž majetková sféra se nedůvodně rozšířila anebo se nerozšířila, ač se rozšířit měla, je nově používán termín „*obohacený*“. Naopak pro osobu, jejíž majetková sféra se neoprávněně zmenšila, či se nerozšířila, ač měla, je nově používáno označení „*ochuzený*“. Na vymezení účastníků závazkového právního vztahu nemá žádný vliv, přejde-li majetkový prospěch následně na třetí osobu. Vznik bezdůvodného obohacení je tedy příčinou vzniku závazkového vztahu mezi ochuzeným a obohaceným.¹⁰⁷

Pro vypořádání závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení je nutné určit, komu má být bezdůvodné obohacení vydáno. V platné právní úpravě se toto dozvídáme již z prvního paragrafu upravujícího institut bezdůvodného obohacení. Tedy jak již bylo uvedeno výše, generální klauzule stanoví, že obohacený vydá ochuzenému to, oč se obohatil. Pokud srovnáme generální klauzuli dle nové právní úpravy s úpravou starou, zjistíme, že zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v generální klauzuli toliko stanovil, že ten kdo se na úkor jiného

---

¹⁰⁶ § 3000 NOZ.

¹⁰⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1244.

bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat. Konkretizaci subjektu, kterému náležel nárok z bezdůvodného obohacení, šlo najít až v ustanovení § 456 OZ: „*Předmět bezdůvodného obohacení se musí vydat tomu, na jehož úkor byl získán. Nelze-li toho, na jehož úkor byl získán, zjistit, musí se vydat státu*“.

Jak je možné konstatovat ze srovnání výše uvedeného, současná právní úprava stanoví povinnost obohaceného vydat ochuzenému to, oč se obohatil, stejně jako tomu bylo v právní úpravě předešlé, ač je zvolena odlišná systematická koncepce tohoto ustanovení. Za povšimnutí zajisté ale stojí vypuštění subsidiárního oprávnění státu nárokovat předmět bezdůvodného obohacení v případě nezjistitelnosti ochuzeného.

5.1.1 Obohacení třetí osoby

Ač jsme si právě vymezili subjekty závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení jako ochuzeného a obohaceného, lze za jistých okolností předpokládat také obohacení třetí osoby. Právní úpravu nalezneme v ustanovení § 2995 NOZ.

Prof. Tichý kritizuje toto ustanovení, jehož předmětem je úprava obohacení třetí osoby, když ve svém článku uvádí, že: „*Toto ustanovení je v první řadě nejasné. Klade se totiž otázka, zda má za účel vyloučit tzv. prolomení restituční povinnosti, znamenající, že třetí osoba, která není primárně obohaceny, nemá přímou povinnost (kondikci) vůči ochuzenému, anebo zda jde o vyloučení této povinnosti vůbec, to je včetně povinnosti k regresnímu plnění vůči (primárně) obohaceny (přímý dlužník, který byl povinen oprávněnému ochuzenému plnění uhradit).*“¹⁰⁸ Autor této práce se pod vlivem komentářové literatury přiklání k první možnosti, když uvádí následující.

Ustanovení § 2995 NOZ konkretizuje podmínky, ze kterých je třetí osoba povinna vydat předmět bezdůvodného obohacení: „*Vedlo-li plnění k obohacení třetí osoby, vydá je ochuzenému, jen pokud byl ochuzený k plnění přiveden lstí, donucen hrozbou či zneužitím závislosti nebo pokud nebyl svéprávný.*“ Ač je vztah z bezdůvodného obohacení koncipován jako vztah mezi osobou obohacenou a osobou ochuzenou, bez ohledu účasti dalších osob na tomto vztahu, lze si stejně participaci třetích osob na vzniku vztahu z bezdůvodného obohacení představit.

---

¹⁰⁸ TICHÝ, L.: *Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5),. Str. 25.

Švestka¹⁰⁹ předpokládá pro aplikovatelnost § 2995 NOZ existenci tří osob v odlišném právním postavení, které se určitým způsobem podílejí na vzniku vztahu z bezdůvodného obohacení, a to vlastníka věci (popřípadě spoluvlastníka věci), osobu věc užívající a osobu, která jí věc přenechala k užívání. Předpokladem pro aplikaci § 2995 NOZ je také to, že osoba nabude majetkový prospěch na úkor ochuzeného na základě lsti, hrozby či zneužití závislosti nebo za předpokladu, že ochuzený nebyl svéprávný. Při nabývání majetkového prospěchu nějakým způsobem musí spolupůsobit osoba odlišná od obohaceného, jinak se tento paragraf neaplikuje.

Ustanovení § 2995 NOZ ale nijak neupravuje postavení spolupůsobící osoby. Švestka se k tomuto vyjadřuje následovně: „*Nebude-li se moci ochuzený s ohledem na toto ustanovení domoci plnění po obohaceném, bude dle okolností případu možno zvažovat, zda se na jeho úkor neobohatila osoba, jejímž přičiněním k odčerpání majetkové hodnoty došlo, či zda mu tato či jiná osoba nebude odpovídat za škodu naznačeným způsobem vzniklou (náhrada škody).*“¹¹⁰

5.2 Ochrana dobré víry

Jak je již nastíněno v úvodu této kapitoly, má významnou posílenou roli v úpravě vydání bezdůvodného obohacení dle NOZ dobrá víra. Základní skutková podstata stanovující, že obohacení nabyté bez spravedlivého důvodu musí být vydáno ochuzenému, je modifikovaná ustanovením § 2994 NOZ: „*Dal-li někdo neoprávněně věc k užívání nebo požívání jinému, aniž ten byl v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo poživateli právo na náhradu.*“ Ochrana uživatele nebo poživatele má význam, jen je-li v dobré víře, že má k užívání či požívání řádný titul. V takovém případě dává smysl jeho ochrana proti třetí osobě, byť je tato osoba vlastník či spoluvlastník věci. Ustanovení § 2994 NOZ má překonat dosavadní praxi, kdy se vlastník nebo spoluvlastník může domáhat plnění pouze proti tomu, kdo dal neoprávněně jinému věc k užívání či požívání, a jen ten se pak může proti neoprávněnému uživateli či poživateli domáhat, aby mu obohacení vydal, což značně zeslabuje ochranu vlastnického

---

¹⁰⁹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1260.

¹¹⁰ tamtéž, str. 1261.

práva a vede k průtahům řízení.¹¹¹ Švestka¹¹² podotýká, že lze nahlížet na § 2993 NOZ, jako na speciální ve vztahu k § 2994 NOZ, nebude-li užívající osoba v dobré víře, aplikuje se § 2994 NOZ a naopak bude-li v dobré víře, použije se ustanovení § 2993 NOZ a na bezdůvodné obohacení se bude pohlížet jako na plnění z neplatného jednání a tomu bude odpovídat i restituční povinnost.

Ustanovení § 3001 přináší rozšířenou ochranu poctivého příjemce bezdůvodného obohacení, když dochází k vyloučení povinnosti k náhradě, nelze-li předmět obohacení vydat, například z důvodu plnění v úkonech. Zároveň musí být ale splněna kumulativní podmínka, že obohacený byl v souvislosti se získáním bezdůvodného obohacení v dobré víře nebo k němu vůbec nesvolil.¹¹³

Autor práce zde pokládá za nutné alespoň v krátkosti vymezit, jaký příjemce může být považován za poctivého. Švestka¹¹⁴ pokládá za nutné vycházet při jeho definici z legálních ustanovení o poctivém držiteli, tak jak jsou zakotvena v § 992 NOZ: „*Kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává, je poctivý držitel. Nepoctivě drží ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.*“¹¹⁵ Stejně tak lze za poctivého příjemce považovat toho, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že řádně nabyl předmět bezdůvodného obohacení. Přesvědčivý důvod je nutné posoudit ve světle obvyklé úrovně vědomostí, ohledně toho, co je možné pokládat za řádný důvod k přijetí nějakého plnění.

Poctivému příjemci je ponechána volba, zda jako náhradu za předmět obohacení poskytne peněžitou náhradu, nebo to co za předmět utržil. Jeho rozhodnutí bude ovlivněno především tím, zda za předmět utržil více, než dělá obvyklá cena nebo méně. Pokud byl předmět obohacení zcizen v dobré víře bezúplatně, vychází se z toho, že poctivý příjemce již obohacení nemá a proto nemá povinnost jej nahradit. Lze-li předpokládat, že osoba, která nově předmět obohacení nabyla, musela o bezdůvodném obohacení vědět, může se ochuzený

---

¹¹¹ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹¹² ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1259.

¹¹³ BĚLOHLÁVEK, A. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012, str. 471.

¹¹⁴ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1272.

¹¹⁵ §992 odst. 2 NOZ.

domáhat vydání předmětu obohacení nebo peněžité náhrady po této osobě.¹¹⁶ Je nutné uvědomit si, že výše uvedené nemá vliv na práva vlastníka domáhat se vydání své věci po osobě, která ji neoprávněně zadržuje, podle ustanovení o právech věcných. Vlastník věci se může zpravidla domoci vydání předmětu, nedošlo-li k pozbytí vlastnického práva. Došlo-li k pozbytí vlastnického práva z důvodů právem předvídaných, nezbyvá předešlému vlastníkovi nic jiného, než aby se domáhal po poctivém příjemci náhrady, ale pouze v případě, že ten zcizil předmět za úplatu.¹¹⁷

Obohacený, který předmět obohacení získal v dobré víře nebo bez svého svolení, není povinen v případě, že nelze předmět dobře vydat, poskytnout ochuzenému náhradu. Pokud by ovšem takový nastalý stav neodporoval zjevně dobrým mravům.¹¹⁸ Za stav, kdy nelze předmět dobře vydat, můžeme považovat především poskytnutí služeb či provedení prací. Situace, kdy obohacený získá obohacení bez svého souhlasu, nastane v případě absence jakéhokoliv, byť i konkludentního souhlasu s tím, aby byl nějakým způsobem obohacován. Poslední podmínka, která má schopnost vyloučit aplikaci výše uvedeného je to, že by nastalý stav odporoval dobrým mravům. Takovou situaci si lze představit především tak, že by újma, kterou utrpěl ochuzený, byla ve velkém nepoměru k prospěchu, který získal obohacený. Tento nepoměr je nutné posuzovat nejen vzhledem k hodnotě poskytnutého plnění a utrpěné újmy, ale okolnostem, které vedly k plnění, například omyl na straně ochuzeného, matoucí jednání obohaceného či vztahy mezi nimi.¹¹⁹

5.2.1 Nedostatek dobré víry obohaceného

Ten kdo nemá při nabytí obohacení dobrou víru, je nepoctivý příjemce. Nepoctivého příjemce lze vymezit v opozici k příjemci poctivému, jak byl již vymezen v předešlé kapitole pojednávající o dobré víře příjemce. Nepoctivý příjemce má dle § 3003 NOZ povinnost vydat, co nabyl v době, kdy obohacení získal. Restituční povinnost v této podobě nesmíme chápat tak, že obohacený

---

¹¹⁶ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹¹⁷ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1274.

¹¹⁸ § 3001 odst. 2 NOZ.

¹¹⁹ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1275.

nemá právo požadovat vydání prospěchu za dobu, kdy měl obohacený předmět u sebe. Dikci zákona je naopak nutno vykládat, jako povinnost vydat předmět obohacení bez ohledu na to, co se s ním stalo v době po jeho získání, tedy například bez ohledu na to, zda byl zničen. V takovém případě vznikne nárok na náhradu tomu odpovídající.¹²⁰

Zvláštností § 3004 NOZ ve vztahu k § 3003 NOZ je terminologická nestálost. Ač zákonodárce v § 3003 NOZ hovoří o nepoctivém příjemci, v následujícím § 3004 NOZ už figuruje obohacený, který nebyl v dobré víře. Z výkladu zákona ve spojení s důvodovou zprávou lze usuzovat, že tyto dva pojmy lze užívat jako synonyma. Autor této práce se však přiklání ke sjednocení užívání pojmů, kdy jako vhodnější považuje pojem „nepoctivý příjemce“, zvláště s ohledem na užívání pojmu „poctivý příjemce“ v předchozích ustanoveních zákona, kdy je vhodné tyto pojmy postavit do vzájemné kontradikce.

Nepoctivý příjemce má povinnost vydat nejen nabytý předmět či náhradu za něj, ale i plody a užitky, které získal. Rovněž nahradí užitek, který by ochuzený byl získal. Došlo-li k zcizení předmětu bezdůvodného obohacení za úplatu, má ochuzený právo požadovat, aby mu byla vydána buď peněžitá náhrada, anebo co obohacený zcizením utržil.¹²¹ Zcizí-li nepoctivý příjemce předmět za cenu, která je výhodnější než cena obvyklá, může se ochuzený domoci na obohaceném i vydání mimořádného zisku, který obdržel.

Předchozí právní úprava také počítala s obdobnou povinností vydat kromě předmětu obohacení i plody a užitky, když v § 458 OZ stanovila: „*S předmětem bezdůvodného obohacení musí být vydány i užitky z něho, pokud ten, kdo obohacení získal, nejednal v dobré víře.*“ Novinkou dle platné právní úpravy je ale rozšíření povinnosti i na hypotetický užitek, který by byl ochuzený získal, kdyby nedošlo k bezdůvodnému obohacení.

5.3 Zásah do přirozeného práva člověka

Institut bezdůvodného obohacení má plnit převážně funkci reparační. Nová právní úprava však přináší novinku v podobě § 3004 NOZ, která má povahu výrazně sankční: „*Bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto zásahem do přirozeného práva člověka chráněného ustanoveními první části tohoto zákona, může*

---

¹²⁰ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1277.

¹²¹ § 3004 NOZ.

ochuzený požadovat za neoprávněné nakládání s hodnotami týkajícími se jeho osobnosti namísto plnění podle odstavce 1 dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu s takovým nakládáním. Je-li pro to spravedlivý důvod, může soud rozsah plnění přiměřeně zvýšit.“

Jde o zásah do práv nemajetkové povahy, které však mohou získat podobu penězi ocenitelnou. Jde především o případy, kdy bude neoprávněně nakládáno s hodnotami týkajícími se ochuzeného, které jsou chráněné první částí nového občanského zákoníku a které mají určitou hodnotu na trhu z důvodu věhlasu či popularity dané osoby. Ochuzený v takovém případě bude moci požadovat místo obohacení částku ve výši dvojnásobku odměny obvyklé za udělení souhlasu s nakládáním s těmito hodnotami týkajícími se osobnosti člověka. Bude však nutné nejprve zkoumat, zda se určitá osoba opravdu obohatila na úkor osoby, do jejichž přirozených práv bylo zasazeno. Následně bude stanovena výše náhrady pro osobu, do jejichž práv bylo zasazeno, přičemž soud může výši náhrady určit i nad dvojnásobek odměny obvyklé, shledá-li pro to spravedlivý důvod.¹²²

5.4 Primární a sekundární povinnost při vydání bezdůvodného obohacení

Způsob vydání bezdůvodného obohacení vychází i podle nové právní úpravy přednostně z naturální restituce. To má význam zejména u věcí movitých, ať už určených druhově či individuálně. Naturální restituce však nebude možná v případě, že byla věc zkonsumována či zničena, nebo když byly poskytnuty služby. V takovém případě, kdy není vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, může se ochuzený domáhat dle § 2999 odst. 1 věta první NOZ peněžité náhrady ve výši obvyklé ceny. Princip stanovující primární povinnost vydat to, co bylo bezdůvodně nabyto, není sice v § 2999 NOZ výslovně stanoven, ale vyplývá již z obecného uvozujícího ustanovení § 2991 NOZ. Sekundární povinnost k peněžité náhradě nastupuje až v případě, že primární povinnost splnit nelze.

Novinkou je zde sekundární povinnost k peněžité náhradě ve výši obvyklé ceny. Předchozí právní úprava hovořila pouze o poskytnutí peněžité náhrady, judikatura však dovozovala peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny: *„Konstantní judikatura je tedy založena na tom, že v případě plnění bez právního důvodu,*

---

¹²² ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1280.

kteře není dobře možné vrátit, je obohacený povinen poskytnout tomu, na jehož úkor bezdůvodně obohacení získal, peněžitou náhradu odpovídající hodnotě, za jaké bylo obdobně plnění obvykle poskytováno v daném místě a čase a za obdobných podmínek. V takovém případě je tedy nutno (obvykle pomocí znaleckého posudku) zjistit obvyklou cenu tohoto plnění.“¹²³

Dle § 2999 odst. 1 věty druhé NOZ nevznikne právo na peněžitou náhradu v takovém rozsahu, v jakém se to přičí účelu pravidla vylučujícího platnost právního jednání, jestliže bylo plněno na základě neplatného nebo zrušeného právního jednání. Dle Švestky bude možné s ohledem na skutečnosti, s nimiž občanský zákoník spojuje neplatnost právních jednání, toto stanovení aplikovat zejména na jednání, která jsou v rozporu se zákonnými ustanoveními nebo dobrými mravy. Jako příklad lze uvést lichvářské smlouvy či smlouvy uzavřené s nezletilými.¹²⁴ Odlišně se bude však postupovat v případě, že došlo k plnění za úplaty. Náhrada za takové plnění bude ve výši úplaty a nikoli ve výši obvyklé ceny. V případě neplatných či zrušených smluv by se smluvní strany měly v budoucnu vypořádat přímo dle sjednané úplaty za plnění, které bylo poskytnuto.¹²⁵ Výjimkou z tohoto ustanovení bude případ, kdy výše úplaty zakládá důvod neplatnosti smlouvy, nebo důvod pro zrušení závazku, anebo pokud byla výše úplaty podstatně ovlivněna takovým důvodem. V těchto uvedených případech se smluvní strany musí vypořádat dle § 2999 odst. 1, tedy dle obvyklé ceny. Jako příklad neplatnosti smlouvy z důvodu výše úplaty lze uvést rozpor s právním řádem nebo dobrými mravy, ale může jít i o omyl smluvních stran o výši úplaty ve smyslu §§ 583 a násl. NOZ.¹²⁶ Další modifikaci povinnosti plynoucí z prvního odstavce § 2999 NOZ najdeme v odstavci třetím, který stanoví, že dojde-li ke ztrátě, zkáze nebo zhoršení předmětu bezdůvodného obohacení, pro které jej nelze již vydat ochuzenému a lze-li důvody přičíst k tíži ochuzeného, nahradí obohacený pouze to, co ušetřil na vlastním majetku. Z výše uvedeného lze usuzovat, že půjde především o případy, kdy je obohacení představováno individuálně určenou věcí. Důvody, které lze přičíst k tíži ochuzeného, budeme spatřovat především v okolnostech, které mohl ochuzený

¹²³ Rozsudek NS ČR ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 23 Odo 954/2006.

¹²⁴ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1268.

¹²⁵ tamtéž, str. 1269.

¹²⁶ tamtéž, str. 1269.

sám ovlivnit v době, kdy měl věc ještě u sebe, nebo jež zapříčinily ztrátu možnosti s věcí disponovat.¹²⁷

5.5 Neplatná úplatná smlouva

Novinkou podle právní úpravy platné od ledna 2014 je peněžitá náhrada a náhrada za užívání v případech neplatné smlouvy o úplatném plnění. Právní úpravu nalezneme v § 3002 NOZ. Dle důvodové zprávy: „v případě, že úmysl stran směřoval k uzavření úplatné smlouvy, byť nebyla platně uzavřena, je třeba vycházet z toho, co strany chtěly. Nenalezl-li jejich úmysl právem aprobovaný výraz, pak má mít strana, která podle úplatné smlouvy plnila, právo na nezkrácené vrácení toho, co poskytla druhé straně.“¹²⁸

V prvním odstavci § 3002 NOZ nalezneme ustanovení vylučující povinnost poctivého příjemce vydat obohacení v souladu s § 3000 a 3001 NOZ v případě plnění z neplatné či zrušené úplatné smlouvy. Osoba, která poskytla plnění plynoucí z neplatné či zrušené úplatné smlouvy, má právo na peněžitou náhradu a to bez ohledu na to, zda je možné toho, kdo plnění nabyt, považovat za poctivého příjemce. Obě strany takové smlouvy totiž předpokládají, že poskytující osoba dostane na základě téže smlouvy úplatu za poskytnuté plnění.¹²⁹ I v případě, že je závazek ze smlouvy zrušen, je na místě ponechat osobě, která plnění poskytla právo na náhradu za plnění.

S ohledem na výše uvedené není podstatné, zda osoba plnila svůj závazek v rozsahu plynoucím z neplatné či zrušené úplatné smlouvy. Důležité je, zda alespoň částečně poskytla plnění z takové smlouvy.

Nutno podotknout, že za úplatnou smlouvou nesmíme považovat pouze tu smlouvu, která stanoví jako ekvivalent plnění poskytnutí peněžité částky, ale rozumíme jí smlouvu vyžadující za plnění jakoukoli protihodnotu, u které lze stanovit peněžitý ekvivalent.

V odstavci druhém § 3002 nalezneme upravenou povinnost poctivého příjemce, který užíval věc nabytou podle úplatné smlouvy, poskytnout druhé

---

¹²⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1269-1270.

¹²⁸ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹²⁹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1276.

straně náhradu za užívání v případě, že je smlouva neplatná. Náhrada je však stanovena jen do výše odpovídající jeho prospěchu. Švestka¹³⁰ uvádí, že stanovení výše náhrady odpovídající prospěchu poctivého příjemce bude možné stanovit opět podle kritérií obvyklé ceny, kterou by jinak musel uživatel za užívání věci zaplatit. Dané ustanovení neupravuje případy, kdy si je osoba užívající věc vědoma neplatnosti smlouvy.

5.6 Alternativní plnění

Půjde-li o závazek s alternativním plněním a dlužník v omylu splní více, může požadovat vydání nazpět to, co plnil navíc. Můžou pak nastat dvě odlišné situace určující, zda bude mít právo volby plnění dlužník, či věřitel. Pokud dlužník měl volbu plnění, bude mu nadále náležet volba i toho, co mu má být vráceno. Měl-li však právo volby věřitel, je také na věřiteli, aby provedl volbu toho, co bude ochuzenému vracet. Dlužník se může domáhat pouze toho, aby věřitel volbu provedl. Jestliže věřitel takovou volbu neprovede, jeho vůli nahradí soud svým rozhodnutím.

Byl-li tu závazek s alternativním plněním a dlužník plnil jednu věc, protože se mylně domníval, že právě jen tuto věc má povinnost plnit, je třeba uvědomit si, že plnil to, co měl plnit, plněním dluh zanikl, a tudíž ustanovení § 2996 NOZ aplikovat nelze. Je však možné použít obecná ustanovení o omylu. Totéž bude platit, přijal-li věřitel plnění na alternativní závazek v omylu, že nemá právo volit plnění jiné.¹³¹

5.7 Zakázané a nemožné protiplnění

Nově se v platné právní úpravě objevila úprava zakázaného a nemožného plnění v kontextu bezdůvodného obohacení. Pro případ, že jedna strana vědomě plní proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zakázaným nebo zcela nemožným, nemá právo požadovat, aby jí to bylo vráceno.¹³² Ze soukromoprávního hlediska náleží plnění tomu, kdo jej obdržel. Není však vyloučen trestněprávní postih v případě, že byl porušen zájem chráněný trestním

---

¹³⁰ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1276.

¹³¹ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹³² § 2998 NOZ.

zákonem, podle okolností může dojít k propadnutí či zabrání věci, či uložení peněžitého trestu. Tyto otázky však nepřísluší řešit občanskému právu.¹³³

Dané jednání splňuje podmínky pro neplatné právní jednání v souladu s § 580 NOZ odst. 1: „Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje“ a dle odstavce druhého: „Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno něco nemožného.“ S ohledem na důvod neplatnosti, je ale stanoven jiný následek.

V případě plnění za účelem nemožného protiplnění také nenáleží právo na vrácení toho, co bylo plněno, když se v podstatě jedná o skryté darování. Pro aplikaci ustanovení § 2998 NOZ se vyžaduje, aby se osoba, která plnila, byla vědoma, že plní za účelem nemožným či zakázaným.

Zcela odlišný případ najdeme v ustanovení věty druhé § 2998, když ten řeší případ, kdy někdo dal něco osobě, která se chtěla dopustit protiprávního činu, aby takovému protiprávnímu činu zabránil. V takovém případě může být požadováno vrácení. Příjemce plnění přijímá toto z nemravné příčiny, neboť se tím zavazuje k činu, který stejně nesmí vykonat, a proto je zachováno právo ochuzeného na vydání plnění.¹³⁴ Pro požadování vrácení není rozhodující, zda se ten, komu bylo plnění poskytnuto, pak činu skutečně nedopustil, či dopustil.

5.8 Náhrada nákladů

Bez ohledu na to, zda došlo k bezdůvodnému obohacení v dobré víře či nikoli, má obohacený právo na náhradu nutných nákladů vynaložených na věc. Půjde i o náklady, které by jinak vynaložil i ochuzený, například opravy k zachování užitných vlastností. V takovém případě není podstatné, zda tím došlo ke zhodnocení věci nebo nedošlo.¹³⁵ Právo na náhradu nákladů v této podobě, bylo obsaženo již v předcházející právní úpravě, když v § 458 odst. 3 OZ bylo stanoveno, že: „*Ten, kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává, má právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil.*“ Dle nové právní úpravy je právo obohaceného na náhradu nutných nákladů rozšířeno o právo na oddělení všeho (*ius tollendi*), čím věc na svůj náklad zhodnotil, je-li to možné bez zhoršení

¹³³ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹³⁴ tamtéž .

¹³⁵ FIALA, J; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. str. 605.

podstaty věci.¹³⁶ Oddělení toho, čím obohacený věc zhodnotil, je pak vnímáno jako právo obohaceného a nikoli jako jeho povinnost. V případě, že by tohoto práva vydávající osoba nevyužila, dle Švestky¹³⁷ by bylo možné uvažovat i o vzniku bezdůvodného obohacení na straně osoby, které byla věc vydána a to v takovém rozsahu, ve kterém se obohatila v důsledku zhodnocení vydávané věci.

Nutné náklady je možné stále pojímat tak, jak byly vymezovány v komentářové literatuře a judikatuře, tedy jako náklady, které je nezbytné vynaložit pro uchování a údržbu věci v řádném stavu. Za vynaložené nutné náklady však není možné považovat ty náklady, které byly vynaloženy na uzpůsobení věci k účelu, ke kterému věc využívala pouze užívající osoba. Byť by byly tyto náklady nezbytné k uzpůsobení věci k tomuto účelu. Náklady by byly totiž vynaloženy pouze v zájmu užívající osoby a ne v zájmu zachování předmětu bezdůvodného obohacení v řádném stavu.¹³⁸

---

¹³⁶ § 3005 NOZ.

¹³⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1281.

¹³⁸ tamtéž, str. 1281.

6 Vydání bezdůvodného obohacení a jeho promlčení

6.1 Vydání bezdůvodného obohacení

Právo ochuzeného na vydání bezdůvodného obohacení vzniká již v okamžiku vzniku závazkového vztahu. Pokud obohacený vydá obohacení ochuzenému dobrovolně, nemusí být tento nárok vůbec uplatněn u soudu. Až v případě, že obohacený neplní dobrovolně svou povinnost vydat bezdůvodné obohacení, může se ochuzený domáhat ochrany svého práva u nezávislého soudu.

Ustanovení platného občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení neobsahují úpravu lhůt k plnění obohaceným, stejně jako tyto lhůty neobsahoval ani občanský zákoník platný do konce roku 2013. Právní teorie pokládá bezdůvodné obohacení za jeden z právních důvodů vzniku závazkového právního vztahu, proto lze použít obecná ustanovení občanského zákoníku o splnění závazků. Čas plnění u závazkového právního vztahu je upraven v § 1958 odstavec 1 a 2 NOZ. Je-li čas plnění mezi stranami přesně ujednán nebo jinak stanoven, je obohacený povinen plnit i bez vyzvání ochuzeného. V případě, že si strany neujednají, kdy má obohacený obohacení vydat, může ochuzený požadovat obohacení ihned po tom, co se dozví o vzniku obohacení a osobě obohaceného a obohacený je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu.

6.2 Promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení

K promlčení práva dochází v případě, že nebylo vykonáno v zákonem stanovené promlčecí době. Povinný subjekt může v takovém případě vznést námitku promlčení a tím dojde k oslabení práva tak, že se stává nevymahatelným u soudu. Právo nezaniká, ale stává se naturální obligací a dlužník jej může stále plnit dobrovolně a věřitel je oprávněn dlužníkovu plnění přijmout.

Zákon v případě bezdůvodného obohacení, stejně jako v jiných případech, stanovuje dvojí promlčecí lhůtu a to objektivní a subjektivní. Soudní judikatura se shoduje v názoru, že pro stanovení počátku běhu subjektivní promlčecí doby je rozhodný okamžik, kdy se oprávněný v konkrétním případě skutečně dozví o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení a kdo je získal, tj. kdy si

je vědom okolností, které jsou relevantní pro uplatnění jeho práva u soudu.¹³⁹ Při stanovení okamžiku od kdy si je oprávněný vědom, že na jeho úkor došlo k získání bezdůvodného obohacení a kdo je získal, je nutné vycházet z prokázané a skutečné, nikoli tedy jen předpokládané vědomosti oprávněného. Vědomostí o vzniku bezdůvodného obohacení se myslí znalost skutkových okolností, ze kterých lze odpovědnost za bezdůvodné obohacení dovodit.¹⁴⁰

Objektivní lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy k obohacení skutečně došlo. Počíná tedy běžet ještě předtím, než ochuzený vyzve obohaceného k vrácení bezdůvodného obohacení. To platí i v případě, že obohacený, který je poctivým příjemcem, se v souladu s § 3000 NOZ své povinnosti může zčásti zbavit, když doloží, že bezdůvodné obohacení v době uplatnění práva ochuzeného na vydání bezdůvodného obohacení již netrvalo ve své původní výši.¹⁴¹

Počátek obou lhůt je stanoven odlišně a promlčecí lhůty tak počínají, běží a končí nezávisle na sobě. „*Vztah mezi objektivní a subjektivní promlčecí dobou je takový, že skončí-li běh jedné z nich, právo se promlčí, a to i za situace, že ještě běží druhá promlčecí doba.*“¹⁴² Pokud tedy uplyne tříletá subjektivní promlčecí doby, není už důležité, zda bylo bezdůvodné obohacení získáno úmyslně, tedy zda případně v době podání žaloby ještě běžela desetiletá objektivní promlčecí doba.¹⁴³

Promlčení je dle nové právní úpravy upraveno v první obecné části občanského zákoníku, v hlavě páté upravující právní skutečnosti, v třetím dílu - promlčení a prekluze v prvním oddílu. Ve srovnání s předchozí právní úpravou nalezneme v té nové několik změn. Pro srovnání si teď v krátkosti uvedeme právní úpravu dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Ačkoli byla obecná promlčecí doba tříletá, stanovila předchozí právní úprava promlčení u bezdůvodného obohacení odchýlně. Odchýlně byla upravena jak délka promlčecí doby, tak její počátek. Právní úprava promlčení u bezdůvodného obohacení byla zakotvena v § 107 NOZ, když v odstavci 1 byla stanovena subjektivní promlčecí lhůta: „*právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil.*“ Objektivní promlčecí

¹³⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 18.01.2011, sp. zn. 28 Cdo 4812/2010

¹⁴⁰ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1423.

¹⁴¹ tamtéž, str. 1452.

¹⁴² Rozsudek NS ČR ze dne 18.03.2008, sp. zn. 28 Cdo 3977/2007

¹⁴³ Tamtéž.

lhůta pak byla stanovena v odstavci 2 § 1007 NOZ: „*nejpozději se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za tři roky, a jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo.*“

Autor práce považuje za nutné uvést, že před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku existovala v české právní úpravě dvojkolejnost občanskoprávních a obchodněprávních závazkových vztahů. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, sice úpravu bezdůvodného obohacení neobsahoval, to ale neznamenalo, že závazkový vztah vzniklý mezi tím, kdo se obohatil, a tím, na jehož úkor se takto obohatil, nemohl být svou povahou vztahem obchodním. Právní úprava bezdůvodného obohacení obsažená v občanském zákoníku byla natolik komplexní, že se uplatnila jak pro občanskoprávní, tak i pro obchodní závazkové vztahy, když obchodní zákoník institut bezdůvodného obohacení neupravoval.¹⁴⁴

Novinkou v právní úpravě promlčení práva z bezdůvodného obohacení je zrušení specifické dvouleté lhůty pro bezdůvodné obohacení. Promlčecí lhůta je dle § 629 odst. 1 NOZ tříletá. Počátek běhu subjektivní lhůty pro promlčení je upraven v § 621 NOZ: „*Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnují vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.*“ Švestka¹⁴⁵ se s ohledem na dikci § 621 NOZ domnívá, že soudní judikatura ohledně počátku běhu subjektivní promlčecí lhůta, tak jak je zmíněn výše, obstojí i v souladu s novou právní úpravou. Nutno ještě dodat, že ustanovení § 621 NOZ je lex specialis k § 619 odst. 2 NOZ, a proto pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty bezdůvodného obohacení není rozhodující, zda se poškozený o škodu měl a mohl dozvědět dříve.

Objektivní promlčecí lhůta činí podle § 638 odst. 1 NOZ deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Maximální délka promlčecí lhůty se tak prodlužuje ze tří na deset let a v případě úmyslného bezdůvodného obohacení z deseti na patnáct let,¹⁴⁶ když dle § 638 odst. 2 NOZ dojde k promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději za patnáct let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo, bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto úmyslně. Při posouzení, zda bylo bezdůvodné obohacení získáno úmyslně, musíme

---

¹⁴⁴ LAVICKÝ, P.: Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. str. 657.

¹⁴⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1423.

¹⁴⁶ BĚLOHLÁVEK, A. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012, str. 217.

vycházet z právní úpravy zavinění obsažené v trestním zákoně. Právní teorie rozlišuje v souladu se zákonem č. 40/2009 Sb. trestní zákon, jednání úmyslné a jednání z nedbalosti a to podle přítomnosti rozumového (intelektuálního) a volního (určovacího) prvku. Dále lze rozlišit úmysl přímý, jestliže ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil věděl, že svým jednáním získá bezdůvodné obohacení a současně jej také chtěl získat. A úmysl nepřímý, o který jde v případě, že ten, kdo se na úkor jiného obohatil, věděl, že svým jednáním obohacení, které mu nenáleží, může získat, a s tímto následkem byl pro případ, že nastane, srozuměn. V obou případech je tak rozhodující, že obohacený věděl o tom, že svým jednáním získává (úmysl přímý) nebo získat může (úmysl nepřímý) hodnoty vyjádřitelné v penězích, které mu nenáleží.¹⁴⁷

Právo na vydání bezdůvodného obohacení se v souladu s výše uvedeným promlčuje buď ve tříleté subjektivní lhůtě, nebo i v desetileté, výjimečně i v patnáctileté objektivní promlčecí lhůtě, která plyne od doby, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo. Promlčení je možné namítnout, pokud uplyne buď i jediná z těchto lhůt.¹⁴⁸ Novinkou je možnost smluvního prodloužení či zkrácení promlčecí lhůty, které bylo před lednem 2014 možné jen u podnikatelů. V současnosti si strany mohou smluvně dohodnout odlišnou délku promlčecí lhůty, která však musí v souladu s § 630 NOZ trvat minimálně jeden rok a maximálně patnáct let. Ke smluvní modifikaci délky lhůty se však nebude přihlížet, pokud by byla sjednána v neprospěch slabší strany a u kratší promlčecí lhůty ani v případě, že půjde o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti.

---

¹⁴⁷ Rozsudek NS ČR ze dne 20.02.2003, sp. zn. 28 33 Odo 938/2002

¹⁴⁸ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 1451.

7 Srovnání české právní úpravy s právem EU

Země evropského kontinentálního právního systému vycházejí z římskoprávní tradice, která je nejvíce patrná v oblasti závazkových právních vztahů. V 19. a 20. století vlivem silného posílení národního uvědomění začaly vznikat jednotlivé kodexy civilního práva, které se vydávaly různými směry. Jako nejvýznamnější můžeme uvést francouzský Code Civil (CC), rakouský *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB), či německý Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Lze ale konstatovat, že všechny zmíněné kodifikace v zásadě vycházely z obecných právních zásad, které jsou evropským státům společné.

Při hledání společných bodů právních řádů evropských zemí nelze nezmínit právo Evropské unie, i když to je závazné pouze pro 28 evropských států. Česká republika se stala členem Evropské unie dne 1. května 2004, když vstoupila v platnost smlouva o přistoupení, která byla dne 16. dubna 2003 slavnostně podepsána v Aténách. Pro Českou republiku se tak stalo přímo závazné primární právo Evropské unie, které mimo jiné obsahuje i povinnost Evropského parlamentu a Rady přijímat v rámci řádného legislativního procesu, po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem, taková opatření, která směřují ke sblížení ustanovení právních a správních předpisů členských států, jejichž účelem je vytvoření a fungování vnitřního trhu.¹⁴⁹

Autor práce proto pokládá za přínosné zařadit do své práce i kapitolu o společných prvcích úpravy bezdůvodného obohacení v Evropské Unii.

7.1 Snahy o unifikaci soukromého práva v EU

V poválečné Evropě se z původní snahy o mírovou spolupráci vyvinulo společenství, které si kladlo za cíl hospodářskou integraci, a které dnes můžeme nazývat Evropskou unií. Vznik Evropských společenství, potažmo Evropské unie s sebou přinesl také vznik svébytného právního řádu. Vzhledem k hospodářskému pojetí integrace se brzy začaly projevovat silné tendence k sjednocování právních řádů jednotlivých členských zemí společenství. Logickým cílem sjednocování bylo právo soukromé. Proto již v roce 1982 byla ustavena Komise pro evropské smluvní právo („Commission on European Contract Law“), která je někdy

---

¹⁴⁹ Článek 114 SFEU.

označována také jako „Lando komise“, protože jí předsedal dánský profesor Ole Lando¹⁵⁰. „Není bez zajímavosti, že proklamovaným cílem komise bylo vedle usnadnění přeshraničního obchodu uvnitř Unie a vytvoření zázemí pro živelně se tvořící partikulární smluvní právo i zajištění návodu pro národní soudy a legislativu, zejména pro národy střední a východní Evropy, reformující své právní systémy podle potřeb tržní ekonomiky.“¹⁵¹ Výsledkem působení této Komise pro evropské smluvní právo bylo přijetí Principů evropského smluvního práva („Principles of European Contract Law - PECL“), které byly vydány postupně ve třech částech a to v roce 1995, v roce 1999 a v roce 2003.¹⁵² Rozšíření vždy spočívalo ve zpracování nových institutů smluvního práva. Principy evropského smluvního práva nejsou právně závazné, ale jsou považovány za obecný základ pro smluvní závazkové vztahy. Dle Rabana¹⁵³ nebyla přijetí Principů evropského smluvního práva věnována ze strany naší vědecké obce přílišná pozornost, přestože problematika myšlenky kodifikace soukromého práva v rámci EU byla v té době předmětem častých diskuzí. Později ale byly principy vnímány jako vrchol snah o unifikaci smluvního práva v oblasti evropských právních kultur.

Výše uvedeným však snahy o unifikaci soukromého práva v rámci společenství neskončily, ba právě naopak. V letech 1989 a 1994 vyzval Evropský parlament k vytvoření evropského občanského zákoníku¹⁵⁴. V roce 1999 byla ustavena Studijní skupina pro Evropský občanský zákoník (Study group on a European Civil Code) mající za úkol ve specializovaných pracovních týmech zpracovat dílčí okruhy soukromého práva. Druhou část Skupiny tvoří Koordinační skupina, která je tvořena přibližně padesáti právními odborníky ze všech členských států EU. Tato Koordinační skupina dvakrát ročně projednává návrhy předložené jednotlivými pracovními skupinami. Členské státy ale nepřijaly myšlenku jednotného evropského občanského zákoníku s nadšením a to zejména s ohledem na své vlastní civilní zákoníky, které považují za kulturní dědictví a které by byly evropským civilním kodexem ohroženy. V roce 2003 přijala Evropská komise Akční plán, který předpokládá odstranění nekonzistentnosti evropského

---

¹⁵⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. str. 27.

¹⁵¹ RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. *Bulletin Advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, str. 58.

¹⁵² <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>> [citováno dne 15.03.2015]

¹⁵³ RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. *Bulletin Advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, str. 58.

¹⁵⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. str. 27.

acquis v oblasti smluvního práva a přípravu volitelného katalogu norem použitelného v rámci EU. S tímto řešením důrazně nesouhlasil Evropský parlament a místo toho navrhl vytvoření Společného referenčního rámce (Common Frame of Reference - CFR¹⁵⁵), který by měl stanovit společné hodnoty evropského smluvního práva, definovat základní pojmy a formulovat systém modelových pravidel.¹⁵⁵

V současné době se nejeví jako pravděpodobné přijetí jednotného evropského občanského zákoníku. Činnost studijních skupin ale vede ke stanovení nezávazných doporučení a obecných principů, která jsou jistě užitečná jako návod pro ustanovení, která smluvní strany mohou zahrnout do uzavíraných smluv.

Studijní skupina pro Evropský občanský zákoník pokračovala tedy ve své práci a zároveň s ní byla v r. 2002 zřízena Výzkumná skupina pro existující ES soukromé právo (Research Group on the Existing EC Private Law), tzv. Acquis Group, která si kladla za cíl shrnutí existujícího soukromého komunitárního práva obsaženého v platných předpisech EU. Výsledkem práce měly být tzv. „Acquis Principles (ACQP)“. Obě skupiny se ale nakonec dohodly na vytvoření Návrhu společného referenčního rámce (Draft Common Frame of Reference – DCFR).¹⁵⁶

Jak uvádí důvodová zpráva k NOZ, inspirovali se jeho autoři při tvorbě právní úpravy bezdůvodného obohacení mimo jiné také Návrhem společného referenčního rámce.¹⁵⁷

7.1.1 Návrh společného referenčního rámce (DCFR)

Návrh společného referenčního rámce je výstup práce Studijní skupiny pro evropský občanský zákoník. Vydán byl v roce 2009 a jeho obsahem jsou principy, definice a modelové předpisy. Celý text je vesměs souhrnem zásad a definic. Výzkumná skupina pro existující ES soukromé právo přispěla při tvorbě DCFR vytvořením názvosloví, které bylo připojeno nakonec a dle Rabana¹⁵⁸ může sloužit jako jakýsi slovník. Raban navíc ve svém článku konstatuje, že návrh společného referenčního rámce, v mnoha směrech přesahuje oblast smluvního

---

¹⁵⁵ RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, str. 58.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 58.

¹⁵⁷ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> [citováno dne: 2015-02-09].

¹⁵⁸ RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, s. 60.

práva. A to zejména v ustanoveních o právním jednání obecně, dále zde můžeme najít širokou škálu ustanovení úpravu mimosmluvních závazků spadajících do širšího obligačního práva, jako je náhrada škody a právě také bezdůvodné obohacení. Naopak zde nenajdeme úpravu svéprávnosti fyzických osob, úpravu dědického práva, rodinných vztahů včetně manželských a obdobných vztahů, směnečné a šekové právo a další cenné papíry, pracovní vztahy, vlastnictví nemovitostí nebo zajištění jejich prostřednictvím nebo právo obchodních korporací. Nebylo zde upraveno ani procesní právo či exekuce.¹⁵⁹ Důvodem vynechání úpravy těchto otázek může být jejich vázanost na historický a kulturní vývoj jednotlivých zemí a jejich jednotná úprava by mohla vyvolat nevoli ze strany členských států.

Návrh společného referenčního rámce je systematicky členěn do deseti knih. V první knize jsou uvedena obecná ustanovení („*General Provisions*“), v knize druhé pak najdeme ustanovení o smlouvách a ostatních právních jednáních („*Contracts and Other Juridical Acts*“), třetí kniha se skládá ze závazků a jim odpovídajících práv („*Obligations and Corresponding Rights*“), čtvrtá kniha zahrnuje Specifické smlouvy a práva a povinnosti z nich vznikající („*Specific Contracts and the Rights and Obligations Arising from Them*“), pátá kniha pojednává o dobrovolných zásazích do záležitostí jiných („*Benevolent Intervention in Another's Affairs*“), jedná se o institut podobný nepřikázanému jednatelství, mimosmluvní odpovědnost za škodu je obsažena v knize šesté („*Non-contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another*“), další sedmá kniha zahrnuje úpravu bezdůvodného obohacení („*Unjustified Enrichment*“), Nabývání a pozbývání vlastnictví věcí movitých, zejména zboží, nalezneme v knize osmé („*Acquisition and Loss of Ownership of Goods*“), zástavní právo u movitých věcí upravuje devátá kniha („*Proprietary Security Rights in Movable Assets*“) a nakonec v knize desáté nalezneme úpravu svěřeneckých fondů („*Trusts*“).¹⁶⁰

Úprava bezdůvodného obohacení je tedy obsažena zejména v sedmé knize DCFR.

---

¹⁵⁹ RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, str. 60.

¹⁶⁰ STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition.* Dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf> [citováno dne: 15.03.2015].

Hned v první kapitole upravující obecná a základní pravidla nalezneme definici bezdůvodného obohacení, která říká, že osoba, která získala bezdůvodné obohacení na úkor jiné osoby, je povinna této osobě obohacení vydat, druhý odstavec pak uvádí, že ustanovení lze vykládat pouze v souladu s následujícími ustanoveními sedmé knihy DCFR, což má zabránit především izolovanému výkladu uvedené definice. První kapitola tak stanovuje základní obecné pravidlo, které lze shrnout do šesti bodů. (1) Musí dojít k obohacení jedné osoby na úkor osoby druhé. (2) Obohacený musí získat nějaký prospěch. (3) Tento prospěch musí být bezdůvodný. (4) Obohacením je právě takto získaný prospěch. (5) Ochuzený musí utrpět újmu a (6) obohacení musí být přičitatelné újmě. Tyto jednotlivé znaky musí být splněny kumulativně, aby mohlo dojít k naplnění bezdůvodného obohacení.

V druhé kapitole následuje vymezení, kdy je obohacení bezdůvodné, a kde je užito negativně formulovaných situací. Druhý odstavec se věnuje případům plnění závazku třetí osoby a to všechno je nakonec doplněno negativním vymezením svobody souhlasu nebo plnění.

Třetí kapitola vymezuje pojmy obohacení a újma. Vymezení těchto pojmů v DCFR tvoří přesný zrcadlový odraz. Obohacením rozumíme rozšíření aktiv nebo zúžení pasiv, přijetí služby nebo vykonání díla nebo užití cizí hodnoty. Újmou pak rozumíme zrcadlovou situací k obohacení. Lze konstatovat, že se jedná o ekvivalenty pojmů majetkový prospěch a majetková újma dle českého práva.

Čtvrtá kapitola je věnovaná problematice přičitatelnosti bezdůvodného obohacení. České právo pojem přičitatelnosti nezná, namísto toho používá vžitý termín příčinná souvislost neboli kauzální nexus. Tato kapitola je poměrně rozsáhlá a nalezneme zde poměrně podrobnou úpravu přičitatelnosti obohacení cizí újmě. Pro zajímavost lze uvést, že v této oblasti se český zákonodárce neinspiroval, když NOZ nijak neupravuje příčinnou souvislost mezi obohacením a újmou a její vymezení je ponecháno doktríně a především judikatuře. Nicméně, stejně jako uvádí ustanovení DCFR, tak ani české právo nevyžaduje, aby si obohacení a újma přesně odpovídaly do kvantity i kvality, ačkoli tak není výslovně řečeno v dikci zákona.

Kapitola pátá upravuje pravidla pro vydávání bezdůvodného obohacení.

Stejně jako česká platná právní úprava, tak principy také požadují, aby bylo vydáno nejen veškeré bezdůvodné obohacení, ale také případné plody a

užitky. Způsob vydání obohacení je fakultativní, ale také je preferována naturální restituce, volba je však ponechána buď na obohaceném, nebo na ochuzeném a také zde hraje roli, zda byl obohacený v dobré víře či nikoli.

Šestá kapitola řeší otázkou vydání obohacení z hlediska procesního. Principy uvádějí tři příklady, kdy se obohacený zbavuje povinnosti obohacení vydat či nahradit. Jmenovitě se jedná o případy (1) pozbytí obohacení, (2) právní jednání vůči třetí osobě, kdy jednající byl v dobré víře a (3) protiprávnost.

Poslední sedmá kapitola vymezuje vztah právní úpravy bezdůvodného obohacení k jiným právním normám.¹⁶¹

Zpracování úpravy bezdůvodného obohacení v Návrhu společného referenčního rámce je velmi rozsáhlé a stalo se bohatým inspiračním zdrojem pro naše legislativce při vytváření nového kodexu civilního práva, jak je ovšem parné i z důvodové zprávy k NOZ, ve které nalezneme časté odkazy právě na DCFR. Jako významný rozdíl obou úprav můžeme uvést odmítnutí principu subsidiarity bezdůvodného obohacení v DCFR, tak jak tomu je v českém právu, když v případě dostupnosti práva z jiného právního titulu je právo na vydání bezdůvodného obohacení vyloučeno. Význam Návrhu společného referenčního rámce na tvorbu zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník lze shrnout tak, že *„evropské unifikační tendence se na kodifikačním úsilí českých autorů připravovaného občanského zákoníku konkrétně v institutu bezdůvodného obohacení odrazily a to nikoliv okrajově – zatímco zbytek občanského zákoníku je jimi (alespoň podle důvodové zprávy) takřka nedotčen. Samozřejmě to lze přisoudit především časové koordinaci příprav nejmladších pasáží a zveřejnění výstupů DCFR.“*¹⁶²

---

¹⁶¹ STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition.* Dostupné na: <http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf> [citováno dne: 15.03.2015].

¹⁶² <[http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/05_obcan/Sykora_Jan_\(1818\).pdf](http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/05_obcan/Sykora_Jan_(1818).pdf)> [citováno dne 15.03.2015].

Závěr

Cílem této práce bylo zpracovat ucelené pojednání o institutu bezdůvodného obohacení dle české právní úpravy se stručným přesahem do úpravy bezdůvodného obohacení na úrovni evropského práva soukromého. Tento cíl jsem se snažila naplnit tím, že jsem popisovala, analyzovala a srovnávala předmětnou zákonnou úpravu, komentářovou literaturu, judikaturu a názory z řad odborníků české právní sféry.

Věřím, že předkládaná práce je uceleným dílem pojednávajícím o institutu bezdůvodného obohacení. V rámci práce jsou popsána a analyzována veškerá zákonná ustanovení, věnující se tématu, obsažená v §§ 2991 – 3005 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který se stal účinným dne 1. ledna 2014. Domnívám se, že se mi do jednotlivých kapitol podařilo přehledně včlenit srovnání stávající právní úpravy s úpravou předešlou, snažila jsem se zejména upozornit na novinky v právní úpravě a vysvětlit nově zavedené termíny.

Největší změnou v úpravě institutu bezdůvodného obohacení zavedenou zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je bezesporu formulace generální klauzule, kterou doplňuje demonstrativní výčet skutkových podstat bezdůvodného obohacení. Touto změnou byl vytvořen prostor pro nové skutkové stavy, které bude možné podřadit pouze pod obecnou klauzuli bezdůvodného obohacení, což dříve nebylo možné, když za předchozí právní úpravy rozhodovací praxe soudů striktně požadovala podřazení skutkového stavu pod konkrétní skutkovou podstatu. S tímto rozšířením možných případů bezdůvodného obohacení jde ruku v ruce i samotná formulace generální klauzule, které pro vznik bezdůvodného obohacení vyžaduje absenci spravedlivého důvodu. Zda tento posun do sféry právně neurčitých pojmů povede ke zkvalitnění ochrany subjektivních práv či k právní nejistotě, ukáže až rozhodovací praxe soudů.

Většina stávající judikatury bude aplikovatelná i za podmínek stanovených v NOZ, Skutkové podstaty, plnění bez právního důvodu, plnění z právního důvodu, který odpadl a plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama, byly právně zakotveny i za účinnosti OZ, proto bude možné využívat stávající judikaturu. Zachování kontinuit judikatury nahrává i znovu přijatá koncepce subsidiarity nároku z bezdůvodného obohacení.

Diplomová práce je rozdělena do sedmi hlavních kapitol, dále obsahuje úvod, závěr, cizojazyčné resumé a samozřejmě seznam zdrojů, ze kterých byly poznatky čerpány.

V první kapitole diplomové práce je pospán historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení od římského práva po přijetí současně platné právní úpravy. Tato kapitola je poměrně rozsáhlá a to z důvodu častých změn v kodifikaci soukromého práva. Větší pozornost je zaměřena na kodexy civilního práva - Všeobecný zákoník občanský z roku 1811, občanský zákoník č. 141/1950 Sb. a občanský zákoník č.40/1964 Sb. a to zejména pro jejich historickou blízkost či inspirační významnost pro současně platnou právní úpravu. Ve druhé kapitole jsem vymezila pojem bezdůvodné obohacení a dále jsem uvedla předpoklady vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení, v tomto případě jsem zvolila vymezení předpokladů dle prof. Eliáše - vznik obohacení, bezdůvodnost obohacení, vznik majetkové újmy na straně ochuzeného a majetkový prospěch obohaceného, který získal na úkor postiženého a neexistence zvláštní právní úpravy, která má aplikační přednost. Spravedlivý důvod, jako zcela nový předpoklad vzniku závazku z bezdůvodného obohacení, jsem pro přehlednost zařadila až do kapitoly třetí, kde je pojednáváno o generální klauzuli. Dále jsou rozebrány jednotlivé skutkové podstaty právního vztahu z bezdůvodného obohacení. V NOZ jsou vymezeny případy stanovující, co za bezdůvodné obohacení pokládat nemůžeme a kdy tedy nenastává povinnost obohacení vydat. Větší prostor jsem pak věnovala vypořádání bezdůvodného obohacení a to zejména kvůli vlivu dobré víry či absence dobré víry na povinnost vydat obohacení a její rozsah. Domnívám se, že pro komplexnost práce je užitečné zařazení sedmé kapitoly. Evropské právo je neoddělitelně spojeno s právními řády členských států Evropské unie a velmi výrazně formuje jejich vývoj. Z tohoto důvodu jsem zařadila do své práce stručný popis Návrhu společného referenčního rámce a Principů evropského práva, které obsahují samostatnou kapitolu o institutu bezdůvodného obohacení. Stejně jako pokládám za nutné pro komplexnost práce zařadit kapitolu o historickém exkurzu, domnívám se, že pro úplné porozumění dané problematice napomůže znalost inspiračních zdrojů, kterými byl v případě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník mimo jiné právě také Návrh společného referenčního rámce. Tato kapitola nahradila původně zamýšlené srovnání české právní úpravy s právní úpravou na Slovensku. Tam však stále ještě nebyla přijata rektifikace soukromého práva a v účinnosti zůstává

zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník ve znění novel. Proto by bylo srovnání těchto úprav neúčelné, když by bylo v podstatě stejné jako srovnání české platné právní úpravy s úpravou předešlou.

Seznam použité literatury a pramenů

Tištěné zdroje

BĚLOHLÁVEK, A. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.

DZÚRIK, V.: Zavazky z neoprávneného majetkového prospechu v občianskom práve. Bratislava: Veda, 1989. ISBN 80-224-0062-9.

ELIÁŠ, K. a kol.: Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-493-4.

ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník: Velký akademický komentář. Praha: Linde Praha a.s., 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.

FIALA, J., KINDL, M., a kol.: Občanský zákoník: komentář. I. díl. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.

FIALA, J; KINDL, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.

KADLECOVÁ, M.; SCHELLE, K. a kol.: Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007, ISBN 978-80-7380-041-3.

KINCL, J., SKŘEJPEK, M. a URFUS, V.: Římské právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-1.

KORECKÁ, V.: Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981.

LAVICKÝ, P.: Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012. ISBN 978-80-7357-857-2.

MALÝ, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. Vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

RABAN, P., a kol.: Občanské právo hmotné: Relativní majetková práva. Brno: Václav Klemm–Vydavatelství a nakladatelství, 2013. ISBN 978–80–87713– 10-5.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K.: Civilní kodexy 1811-1950-1964. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. ISBN 80-210-0597-1.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář, Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-3.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanské právo hmotné. 5., jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-466-6.

Periodika

TICHÝ, L.: Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5),. ISSN 1210-6348, str. 15-26.

PETROV, J.: Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2011, (5),. ISSN 1210-6348. Str. 27 – 33.

RABAN, P.: Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, ISSN 1210-6348. Str. 58 - 63.

Internetové zdroje

<<http://www.penonline.sk/spravy/rekodifikacia-obcianskeho-zakonnika#VQ3PFpVFDml>> [citováno dne: 21.03.2015]

<<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>> [citováno dne 15.03.2015]

<[http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/05_obcan/Sykora_Jan_\(1818\).pdf](http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/05_obcan/Sykora_Jan_(1818).pdf)> [citováno dne 15.03.2015].

STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition.*

Dostupné na:

<http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf> [citováno dne: 15.03.2015].

NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Rozšířené vyhledávání. www.nsoud.cz
Dostupné na:

<http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/WebSpreadSearch>

Právní předpisy

Všeobecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z.

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [citováno dne: 2015-02-09].

Smlouva o Fungování Evropské unie (konsolidovaná verze). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS> [citováno dne :12.03:2015].

Judikatura

Nález ÚS ČR ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 383/05, uveřejněn ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 156/2007.

Rozsudek NS ČR ze dne 14. 9. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2122/2010.

Rozsudek NS ČR ze dne 23. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1208/2000.

Rozsudek NS ČR ze dne 30.9. 2008, sp.zn. 32 Cdo 389/2008.

Usnesení NS ČR ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 4131/2007.

Rozsudek NS ČR ze dne 17.7.2002, sp.zn. 21 Cdo 2113/2001.

Rozsudek NS ČR ze dne 17.11.1999, sp.zn. 2 Cdon 1313/97.

Rozsudek NS ČR ze dne 8.1.2007, sp.zn. 30 Cdo 320/2007/97.

Rozsudek NS ČR ze dne 15.12.2005, sp.zn. NS 33 odo 871/2005.

Rozsudek NS ČR ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010.

Rozsudek NS ČR ze dne 28.05.2008, sp.zn. NS 32 odo 970/2006.

Usnesení NS ČR ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 33 Odo 1322/2006 .

Rozsudek NS ČR ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.

Usnesení NS ČR ze dne 20. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 431/2005.

Rozsudek NS ČR ze dne 18.01.2011, sp. zn. 28 Cdo 4812/2010.

Rozsudek NS ČR ze dne 18.03.2008, sp. zn. 28 Cdo 3977/2007.

Rozsudek NS ČR ze dne 20.02.2003, sp. zn. 28 33 Odo 938/2002.

Rozsudek NS ČR ze dne 29. 1. 2009 sp. zn. 23 Odo 954/2006.

Zhodnotenie občianskoprávného kolégia NS SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/1979.

Resume

The new Civil Code No. 89/2012 of the Collection of Laws of the Czech Republic became effective on January 1st 2014 and it brought a number of changes to legislation of Unjust Enrichment. The main objective of the thesis “*Unjust Enrichment in the new Civile Code*” is to provide a complete treatise on legislations related to Unjust Enrichment in the Czech Republic. I processed information found in the legal order of the Czech Republic, commentary literature and judgments and opinions of legal experts in the Czech Republic. This thesis compares the existing legal regulations with the previous ones. I described innovations of regulation and I also analyzed the newly implemented terminology. Preceding Civil Code contains an exhaustive list of constituent elements, whereas the currently valid Civil Code proposes a non-exhaustive list of constituent elements, thus it can be applied to multiple lawsuits. Therefore, definition of the qualified facts of the unjustified enrichment can be considered the main difference between the new and the former Civil Code.

The thesis is structured to seven main chapters. In a standard way introduction, conclusion, resume and reference list are included. First chapter provides a brief historical overview, followed by second chapter defining the term of Unjust Enrichment and the preconditions for its creation. The thesis contains a description of legal treatment of Unjust Enrichment and also new precondition for creation of Unjust Enrichment, absence of rightful reason, is discussed together with the definition of constituent elements of unjust enrichment, settlement of Unjust Enrichment and effect of good faith. The thesis is concluded by a chapter on Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law and the Draft Common Frame of Reference (DCFR) and their influence on the Czech legislation.